

Kanssalaistumista

enemmän-kuin-inhimillisessä

Taiteen
keinoin kohti
ekososiaalista
yhteyttä

Kanssalaistumista enemmän-kuin-inhimillisessä:
Taiteen keinoin kohti ekososiaalista yhteyttä

Elisa Pölönen

Taiteen maisterin pro gradu -tutkielma

Lapin yliopisto

Taiteiden tiedekunta

Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma

ohjaaja Maria Huhmarniemi

kevät 2025

sivumäärä 95

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

“Tenderly I now touch all things, knowing one day we will part.”

(St. John of the Cross, kuten siteerattu teoksessa Ladinsky, 2002, s. 325).

Abstract

In this thesis, I examine the potential of art in ecosocial education. In the era of ecological crisis, the task of education is not merely the transmission of knowledge, but also the rethinking and renegotiation of the relationship between humans and the more-than-human world. The study is an arts-based, phenomenological-hermeneutic research grounded in the artistic process of the artist-researcher. Photography functions as both a means of producing research material and constructing meaning. The theoretical framework draws from ecosocial theory, posthumanism, and critical pedagogy.

The three key findings of the study are: the understanding of agency as entangled, the role of more-than-human interaction in expanding the circle of empathy and how becoming with the ecological community can open new ways of belonging and relating to the world. These findings suggest that artistic practice can serve as a bodily and experiential process that enables alternative ways of seeing and acting, supports the construction of more ethical relations with the world, and deepens ecological understanding.

Art can strengthen ecological literacy, empathy, and connection to the more-than-human world. In the spirit of critical pedagogy, the research challenges hegemonic conceptions of the human, nature, and knowledge, and opens space for alternative ways of being in the world. The findings support the view of art education as a transformative force that promotes both individual and collective ecological awareness.

Keywords: art education, arts-based research, posthumanism, ecosocial education, photography

Tiivistelmä

Tutkielmassa tarkastelen taiteen mahdollisuuksia ekososiaalisessa kasvatuksessa. Ekologisen kriisin aikakaudella kasvatuksen tehtävä ei ole ainoastaan tiedon välittäminen vaan myös ihmisen ja muun luonnon välisten suhteiden uudelleenajattelu. Tutkielma on taideperustainen fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus, joka rakentuu taiteilija-tutkijan valokuvaprosessista. Valokuvaus toimii sekä tutkimusaineiston tuottamisen että merkitysten rakentamisen välineenä. Teoreettinen viitekehys pohjautuu ekososiaaliseen teoriaan, posthumanismiin ja kriittiseen pedagogiikkaan.

Tutkielman kolme keskeistä löydöstä ovat toimijuuden ymmärtäminen yhteen kietoutuneena, enemmän-kuin-inhimillisen vuorovaikutuksen vaikutus empatian kehän laajenemisessa sekä kanssalaistumisen mahdollisuudet maailmasuhteen uudelleenneuvottelussa. Nämä havainnot osoittavat, että taiteellinen työskentely voi toimia kehollisena ja kokemuksellisenä prosessina, joka mahdollistaa toisinnäkemisen ja tekemisen, tukee eettisemmän maailmasuhteen rakentumista ja syventää ekologista ymmärrystä.

Taide voi vahvistaa ekologista lukutaitoa, empatiaa ja yhteyttä enemmän-kuin-inhimilliseen maailmaan. Kriittisen pedagogiikan hengessä tutkielma haastaa hegemonisia käsityksiä ihmisestä, luonnosta ja tiedosta sekä luo tilaa vaihtoehtoisille tavoille olla maailmassa. Tutkielman löydökset tukevat näkemystä taidekasvatuksesta muutosvoimana, joka edistää sekä yksilöllistä että yhteisöllistä ekologista tietoisuutta.

Avainsanat: kuvataidekasvatus, taideperustainen tutkimus, posthumanismi, ekososiaalinen kasvatus, valokuvaus

Sisällysluettelo

Johdanto	1
Teoreettinen tausta	5
Posthumanismi	5
Ekososiaalisuus	14
Ekososiaalinen kasvatus	20
Ekososiaalisen teorian kritiikki	27
Kriittinen pedagogiikka	31
Kehollisuus	36
Tutkimusasetelma	40
Tutkimustavoite	40
Tutkimusmenetelmä	40
Tutkimusprosessi	45
Taiteellinen prosessi: Taiteen kautta yhteyden äärellä	48
Yhteen kietoutunut toimijuus	54
Enemmän-kuin-inhimillistä vuorovaikutusta	59
Kanssalaistumista ekologisessa yhteisössä	66
Ekososiaalinen taidekasvatus	74
Pohdinta	79
Lähteet	83
Liitteet	94

Johdanto

Antroposeenin ajassa ihminen muovaa maapallon tulevaisuutta luonnonvoimia enemmän (Foster ym., 2022, s. 118). Edeltävällä 11700 vuotta kestäneellä holoseenin aikakaudella yhteistä tulevaisuutta määrittelivät luonnonvoimat, mutta teollistumisen myötä ihminen valjasti luonnon omaan käyttöönsä (Foster ym., 2022, s. 119). Ilmastonmuutoksen ja ekologisen kriisin syventyessä ei riitä, että tarkastelemme maailmaa pelkästään ihmiskeskeisestä näkökulmasta, vaan tarvitsemme uudenlaista ymmärrystä, joka ylittää ihmisen ja muun luonnon välisen erottelun (Foster ym., 2022, s. 118). Myös koulutuksen tehtävää on arvioitava uudelleen, eikä sen tulisi enää vain ylläpitää nykyisiä elämäntapoja ja yhteiskunnallisia rakenteita, vaan edistää kestäväää ja oikeudenmukaista tulevaisuutta (Värri, 2018, s. 12).

Kaikkien olentojen voidaan hahmottaa olevan keskinäisriippuvaisia ja kytkeytyvän osaksi laajempia ekologisia ja sosiaalisia verkostoja sekä elinympäristöjään. Yksilön hyvinvointi ei täten ole irrotettavissa ekosysteemistä, vaan se rakentuu yhteydessä ekologiseen yhteisöön. Ekososiaalinen sivistys on kasvatuksellinen viitekehys, jossa korostetaan ekologisten ja sosiaalisten järjestelmien yhteen kietoutuneisuutta. Sen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa yksilöiden ekologista lukutaitoa, lisätä ymmärrystä ihmisten ja muun luonnon hyvinvoinnin välisestä kytkeytyneisyydestä sekä tukea yksilöiden kehittymistä aktiivisiksi ja vastuullisiksi kansalaisiksi ekologisesti kriittisessä ajassa.

Länsimaisessa kulttuurissa vallitseva ihmiskäsitys on rakentunut dualistiselle asetelmalle, jossa ihminen nähdään muusta luonnosta erillisenä ja hierarkkisesti ylempänä. Käsitys on ylläpitänyt näkemystä ihmisestä muun luonnon hallitsijana, eikä siihen kuuluvana. Vaihtoehtoisesti ihminen voidaan ymmärtää

osana ekologista yhteisöä, jolloin ihminen hahmotetaan suhteisena ja yhteen kietoutuneena muun elollisen kanssa.

Tässä tutkielmassa lähdän ajatuksesta, että dualistinen ihmiskuva ei palvele kestäväää suhdetta ei-inhimilliseen maailmaan eikä myöskään ihmistä itseään sen kaventaessa kokemuksellista yhteyttä muuhun luontoon. Lisäksi oletan, että ihmisen suhde maailmaan on ensisijaisesti kehollinen. Ekososiaalisen teorian näkökulmasta maailmasuhde ymmärretään kietoutuneena ja vastavuoroisena, mikä on olennaista sekä yksilön että planeetan hyvinvoinnin kannalta.

Tutkielmassa tarkastelen taiteen mahdollisuuksia ekososiaalisessa taidekasvatuksessa. Tutkimustehtävänä oli tunnistaa ja tehdä näkyväksi millaista erityistä tietoa taiteellinen prosessi tuottaa ja miten se voi tukea kasvatuksellista muutosta kohti ekologisesti kestäväää maailmasuhdetta. Keskityn erityisesti siihen, miten taiteellinen työskentely voi synnyttää kokemuksellista havahtumista ihmisen ja muun luonnon väliseen suhteeseen sekä rakentaa yhteyden tunnetta enemmän-kuin-inhimilliseen maailmaan. Tutkielmani asettuu taidekasvatuksen, posthumanistisen teorian ja kriittisen pedagogiikan risteyskohtaan, ja se pyrkii hahmottamaan, millaisia affektiivisia ja pedagogisia ulottuvuuksia taide voi tarjota ekososiaalisen muutoksen tueksi.

Tutkielma koostuu teoriaosuudesta sekä taiteellisesta osiosta. Tutkielman teoriaosuudessa käsittelen posthumanismia, ekososiaalista teoriaa, asubjektiiivisuuden käsitettä ja kriittistä pedagogiikkaa. Taiteellinen osio koostuu vuonna 2019–2023 ottamistani valokuvista. Valokuvien kautta olen käsitellyt kuulumisen kokemusta, ihmisen ja muun luonnon suhdetta sekä kietoutuneisuutta. Taiteellinen prosessini voidaan tulkita ekososiaalisen teorian valossa myös vuorovaikutuksena muun luonnon kanssa.

Tutkimusmenetelmäni on taideperustainen fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus tutkielman taiteellisen osion perustuessa vahvasti omaan kokemuksellisuuteeni. Koska tieteellinen tieto ei aina tavoita kokemuksellista ja kehollista ymmärrystä, taiteellinen työskentely voi avata uusia näkökulmia ekososiaalisiin kysymyksiin. Tutkielman tutkimustavoite on käsitellä taiteen keinoja ekososiaalisessa ajattelussa. Tutkielmassa syvennyn taiteelliseen prosessiin ja tarkastelen yhtäläisesti työskentelyprosessia sekä valmistuneita valokuvia ekososiaalisen ja posthumanistisen ajattelun teorioiden valossa. Lisäksi tutkielman tehtävänä on pohtia, miten ja miksi juuri taidekasvatuksella voidaan edistää ekososiaalista ajattelua ja minkälaista tämä taidekasvatus on.

Minulle tärkeänä harjoituksena toiminut meditaatio ja buddhalainen filosofia ovat toimineet linsseinä, jotka ovat vaikuttaneet taiteellisen prosessin näkökulmaan. Buddhalaisessa filosofiassa korostetaan muun muassa kaikkien olentojen keskinäisriippuvuutta, myötätunnon ja eettisen toiminnan merkitystä sekä uskotaan kaiken olevan linkittyneisyyteen. Yksilöiden hyvinvoinnin nähdään olevan yhteydessä yhteisön ja luonnon hyvinvointiin, eikä yksilön hyvinvointia voi erottaa ekosysteemin hyvinvoinnista.

Kuva 1, 2020

Teoreettinen tausta

Posthumanismi

Hahmotan posthumanismin ekososiaalisen ajattelun taustalla toimivaksi filosofiaksi. Ekososiaalisen taidekasvatuksen voi nähdä posthumanistisen ajattelun kasvatuksen sovellutuksena, joka keskittyy ihmisen ja yhteiskunnan toimintaan osana muuta luontoa. Molempia yhdistää antroposentrismistä luopuminen.

Lummaan ja Rojolan (2014) mukaan posthumanismi kyseenalaistaa ihmisen erityisaseman filosofisesti, biologisesti ja sosiaalisesti (Lummaa & Rojola, 2014, s. 7). Heidän mukaansa ihmisen luottamus omiin taitoihinsa ja kykyihinsä sekä taipumus asettua muiden olentojen yläpuolelle on tuottanut sekä suuria ongelmia että korkeaa teknologiaa. Posthumanismi on sekä vastaus että reaktio tähän kokemukseen (Lummaa & Rojola, 2014, s. 8). Lummaan ja Rojolan mukaan posthumanismi pyrkii maailman uudelleenkäsitteellistämiseen reaktiona ja vastauksena kuudenteen maailmanlaajuisen sukupuuttoaaltoon, geenimanipuloinnin yleistymiseen ja virtuaalikapitalismin valta-asemaan. Posthumanismi haastaa luopumaan ihmisen kaikkivoipaisuudesta suhteessa muihin olioihin, ilmiöihin ja materiaan tavoitteenaan rakentaa uudenlainen eettinen maailmanjäsentely (Lummaa & Rojola, 2014, s. 8).

Lummaan ja Rojolan (2014) mukaan posthumanismi yleistyy humanistisessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, mutta sen juuret ovat laajemmalla, esimerkiksi 1800-luvun luonnontieteellisessä, taloudellispoliittisessa ja psykoanalyttisessä ajattelussa sekä 1900-luvun mannermaisessa filosofiassa, 1970-luvun ympäristöherätyksessä sekä 1940-luvun kybernetiikassa. Se on

ristiriitainenkin yhdistelmä inhimillistä itse-epäilyä, teknologiaan nojaavaa tulevaisuususkkoa, toivoa geneettisestä ja mekaanisesta parantumisesta tai jopa kuolemattomuudesta sekä liittolaisuutta ei-inhimillisten eläinten kanssa ja myös sen liittolaisuuden romahtamista ekokatastrofeissa (Lummaa & Rojola, 2014, s. 7).

Wolfen (2010) mukaan ensimmäisiä viitteitä posthumanismista saatiin 1960-luvulla Foucaultin 1966 julkaistussa teoksessa "The Order of Things: An Archeology of Human Sciences", jonka loppukappaleessa Foucault pohtii, kuinka ihminen keksintönä on päämääränsä lopun lähellä. Toinen posthumanismin alkulähde on kybernetiikan Macy -konferenssit vuosina 1946–1953, jolloin muun muassa Baeson, McCulloch, Wiener ja von Neumann kyseenalaistivat ihmisen korkeammaksi nähdyn aseman kognitioissa sekä tiedon ja merkityksen muodostuksessa (Wolfe, 2010, s. 11).

Lummaan ja Rojalan (2014) mukaan posthumanismin tavoitteena on etsiä vaihtoehtoisia, ei-hierarkkisia ja ei-essentialistisia tapoja ymmärtää erilaisia olentoja ja niiden keskinäisiä suhteita. He korostavat, että posthumanismissa ihmistä ei määritetä usein väkivaltaisessa ja vastakohtaisessa suhteessa ei-inhimilliseen eikä ihmistä koeta ominaisuuksiltaan muita olioita ylivertaisempänä. Kirjoittajien mukaan myös historiaa arvioidaan uudelleen ja maailma nähdään kompleksisempänä kuin se on humanismin perinteen sisällä ajateltu. Posthumanismi on humanismin jälkeinen filosofia ja metodi, mutta se tutkii myös humanismia edeltävää aikaa ja tuottaa siitä uusia tulkintoja (Lummaa & Rojola, 2014, s. 14).

Lummaan ja Rojalan (2014) mukaan posthumanismi voidaan jäsentää kahteen pääasialliseen suuntaukseen: ei-organiseen, teknologiaan ja koneellisuuteen

painottuvaan lähestymistapaan sekä orgaaniseen suuntaukseen, joka keskittyy ei-inhimilliseen luontoon ja eläinkunnan toimijuuteen (Lummaa & Rojola, 2014, s. 16–17). Teknologiasuuntautuneet posthumanismin teoreetikot pyrkivät käsitteellistämään ihmisen suhdetta nopeasti muuntuvaan teknologiaan (Lummaa & Rojola, 2014, s. 17). Wolfen (2010) mukaan posthumanismin suuntausta, joka tähtää ihmisen fyysisen, emotionaalisen ja älyllisen kyvykkyyden parantamiseen sekä eliniän pidentämiseen, kutsutaan transhumanismiksi (Wolfe, 2010, s. 12). Wolfe näkee kuitenkin itse posthumanismin transhumanisimin vastakohta ja transhumanismin humanismin tehostamisena (Wolfe, 2010, s. 15).

Miah (2009) esittää posthumanismin ontologisten rajojen häviämisen tutkimukseksi, jonka yksi keskeinen elementti on moraalisten maisemien muutos tämän tutkimuksen seurauksena (Miah, 2009, s. 21). Miah jaottelee posthumanismin kulttuuriseen ja filosofiseen lähestymistapaan. Hänen mukaansa kulttuuriset posthumanistit ovat huolestuneita toiseuden narratiiveista ja niiden poliittisesta jakovoimasta, ja he haluavat tuoda marginalisoitujen yhteisöiden ääntä kuuluviin. Hän jatkaa, että kulttuurisen posthumanismin vetovoima on humanististen arvojen kuten täydellisyyteen pyrkimisen ja luonnon hallitsemisen horjuttamisessa, mitä vastoin filosofisessa humanismissa edistetään valistuksen ajatteluun liittyviä edistyksen ihanteita teknologian avulla. Transhumanismi nähdään näkyvimpänä filosofisen posthumanismin muotona (Miah, 2009, s. 20). Kulttuuriset posthumanistit näkevät teknologian mahdollisuutena ennemminkin esimerkiksi sairauksien parantamiseen kuin ihmisen normaalin toimintakapasiteetin kehittämiseen ja ihmisyyden ylittämiseen (Miah, 2009, s. 21).

Wolfen (2010) mukaan posthumanistinen keskustelu alkaa ihmisen syrjään siirtämisestä suhteessa evoluutioon, ekologiaan tai teknologiaan, minkä jälkeen täytyy käsitellä ajattelun suhdetta näihin teemoihin. Wolfe esittää esimerkin suhteessa vammaisten tai eläinten oikeuksiin, joissa ihminen nähdään niin sanotun normaalin mittapuuna, mikä lisää syrjintää jo itsessään (Wolfe, 2010, s. 16). Ulmerin (2014) mukaan kriittinen tutkimus pyrkii vastustamaan marginalisaatiota, syrjintää ja epätasa-arvoa, mutta posthumanismi laajentaa ajattelun planetaariselle skaalalle (Ulmer, 2014, s. 2). Posthumanistinen käänne on Ulmerin mukaan muuttanut äkillisesti tutkimusmetodologioiden mahdollisuuksia ja avannut akateemiselle kentälle uusia ajatuksia siitä, kuka tai mikä voi muodostaa tietoa (Ulmer, 2014, s. 2).

Ulmer (2014) on tutkinut posthumanistisen kasvatustutkimuksen lähtöpisteitä ja käsittelee posthumanismin tuottamaa tietoa. Hän kytkee posthumanismin antroposeenin aikakauteen ja näkee sen olevan keskeinen vaikutin posthumanistisessa tutkimuksessa. Antroposeenin käsite avaa keskustelua, johon etsitään vastauksia mm. tietoisuuden lisäämisestä, mahdollisista vaihtoehtoisista järjestelmistä, toimintatavoista ja tulevaisuuksista (Ulmer, 2014, s. 4–5). Ulmer korostaa posthumanistisen ajattelun moninaisuutta ja sen eri laitojen lähestymistapojen erityislaatuisuutta (Ulmer, 2014, s. 2). Hänen mukaansa posthumanismi hylkää ajatuksen, että ihmislaji olisi ainoa tiedon muodostamiseen kykenevä laji ja luo sen sijaan avauksia muiden muotojen, asioiden, objektien, olioiden ja ilmiöiden tiedonmuodostukselle. Koska posthumanismi kyseenalaistaa eri eliölajien välille tehdyt rajanvedot, ja koska olemme jo muutenkin kietoutuneita ympäristöihimme, metodologisen ajattelun tulisi vaalia samanlaista yhteyttä (Ulmer, 2014, s. 5).

Ekososiaalisessa ajattelussa Keto ym. (2022) pitävät antroposeenin käsitettä ristiriitaisena, koska toisaalta sen kautta korostetaan tarvetta ymmärtää ihmistoiminnan vaikutuksia, mutta toisaalta ekososiaalisessa kasvatuksessa tulisi samalla tunnistaa myös muunlajisten olioiden läsnäolo ja toimijuus ympäristökriisin ratkaisemisessa. Keto ja kumppanit ehdottavat, että antroposeenin käsitettä tulisi soveltaa nimenomaan ekologisiin rajoihin soveltumattomista ihmisyyhteisöistä ja kapitaloseenin käsitettä tulisi käyttää kuvaamaan kapitalismin vaikutusta kuvattuun sopeutumattomuuteen. Cthuluseeniä eli enemmän kuin ihmisen aikaa, voi käyttää kuvatessa ihmisen ja muun elämän vuorovaikutussuhteiden vinoutumista (Keto ym., 2022, s. 61).

Barad (2003) esittää, että posthumanistiset tietämisen ja olemisen käytännöt edellyttävät toisiaan ja ovat kietoutuneet etiikkaan. Hän kuvaa olemiseen kytkeytyneitä tietämisen käytäntöjä nimellä onto-epistemologia. Metafysiikka, joka ottaa annettuna eron inhimillisen ja ei-inhimillisen, aineen ja diskurssin sekä subjektin ja objektin välillä on erottanut ontologian ja epistemologian toisistaan (Barad, 2003, s. 129). Barad kyseenalaistaa länsimaisen tavan hahmottaa maailmaa representaatioina ja tuo tilalle performatiivisuuden käsitteen, jota hän käsittelee posthumanistisesta näkökulmasta (Barad, 2003, s. 106). Representaatioajattelussa nähdään kaksi tai kolme kategoriaa: representoitavat ja representaatiot, sekä vaihtelevasti lisäksi representoijat (Barad, 2003, s. 102). Tätä jaottelua hän pitää kartesiolaisena (Barad, 2003, s. 105).

Barad (2003) tuo yhteiskunta- ja poliittisteoreettiseen keskusteluun toimijuusrealismin käsitteen, joka tunnustaa, että materialisaatiossa vaikuttavat voimat eivät rajoitu pelkästään sosiaalisiin tekijöihin, eikä prosessin tuottama ruumiillisuus koske ainoastaan ihmisruumiita (Barad, 2003, s. 109). Hän käyttää

yhteismuotoutumisen termiä, joka tarkoittaa materian aktiivista osallistumista maailman tulemisessa (Barad, 2003, s. 102). Baradin mukaan toimijuus on maailman jatkuvaa uudelleenmuokkaantumista, "tekemistä" tai "olemista" yhteismuotoutumisessaan eli intra-aktiossa, ei vain subjektin ominaisuus (Barad, 2003, s. 126). Materiaalla hän ei tarkoita newtonilaista fysiikan kiinteää materiaa vaan ilmiöiden, "suhteiden atomien" materiaalisuutta (Barad, 2003, s. 121). Ruumiit hän käsittää materiaalis-diskursiivisina ilmiöinä eli kielellisen tai merkityksellisen sekä aineellisen maailman toisiinsa vaikuttavina ilmiöinä. Ei-inhimilliset ruumiit eivät siis ole sen erilaisempia kuin inhimilliset ruumiit (Barad 2003, s.123).

Huhmarniemi ja Jokela (2025) määrittelevät intra-aktion entiteettien syntyminen käsittämisenä kietoutumisen ja yhteismuotoutumisen kautta. Osalliset subjektit ja objektit rakentavat suhteet yhdessä eli yksilöt ja ympäristö muovaavat toisiaan jatkuvassa prosessissa (Huhmarniemi & Jokela, 2025, s. 160). Deleuzen ja Guattarin (1987) yhteenmuotoutumisen käsite kuvaa materiaalisten, inhimillisten ja ei-inhimillisten elementtien verkostomaista ja prosessuaalista yhdistymistä (Deleuze & Guattari, 1987, s. 3–38). Yhteen muotoutuma on jatkuvassa muutoksessa, ja sen osatekijöiden vuorovaikutus synnyttää uusia merkityksiä ja toimijuuksia (Deleuze & Guattari, 1987, s. 232–309). Käsitän Deleuzen ja Guattarin (1987) yhteen muotoutuminen korostavan toimijoiden verkostomaisuutta ja muuntuvuutta, kun taas Baradin (2003) yhteismuotoutuminen korostaa toimijuuden muotoutumista yhteisöllisesti.

Ulmerin (2017) mukaan posthumanistinen tutkimus on tilannesidonnaista, materiaalista, kehollista ja transkorporeaalista eli kehon läpäisevää (*transcorporeal*), yhteen kietoutuvaa ja ylirajaista (*transversal*), prosessinomaista sekä luonteeltaan myönteistä (Ulmer, 2017, s. 5–7). Hänen mukaansa posthumanistinen tutkimus pyrkii pois esittävydestä kohti kehollisuutta,

kokemuksellisuutta ja elämänpiirien elävöittämistä. Posthumanistisessa tutkimuksessa on käsitelty muun muassa sitä, miten orgaaninen aine voisi ajatella, prosessoida informaatiota tai käyttäytyä (Ulmer, 2017, s. 7–8).

Ulmerin (2017) mukaan posthumanistiset ilmiöt ovat subjektiivisia ja monikerroksellisia ja niitä tuotetaan monimutkaisissa yhteyksissä.

Posthumanistinen ajattelu tutkii materiaalisia ajattelun ja olemisen tapoja yhtä paljon kuin kysymystä siitä, mitä ajattelu on tai mitä se tulee olemaan (Ulmer, 2017, s. 5). Ulmer korostaa kaiken olemassa olevan ja olleen linkittyneisyyttä ja muodostamia riippuvuussuhteita sekä ei-inhimillistä toimijuutta (Ulmer, 2017, s. 6). Keho ja materia kietoutuvat toisiinsa ja ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa, joka ylittää yksilön rajat maailmassa, joka nähdään alati muuttuvana prosessina ja toisiinsa kytkeytyvien suhteiden verkostona (Ulmer, 2017, s. 5–7).

Posthumanistista ajattelua koskee myös erottelu luonnon ja kulttuurin välillä.

Lummaan ja Rojolan (2014) mukaan voidaan nähdä, että luonnollisiksi ja kulttuurisiksi näkemämme asiat ja oliot ovat yhteen kietoutuneet ja sekoittuneet (Lummaa & Rojola, 2014, s. 19). Heidän mukaansa luonnon ja kulttuurin erotteluun sisältyy myös ihmisen ja eläimen hahmottaminen binäärisesti. He näkevät, että nykypäivänä ennen vain ihmisellä nähdyt kognitiiviset kyvyt ovat yhä enemmissä määrin myös ei-inhimillisten eläimien käyttämiä taitoja.

Posthumanismissa voidaan käsitteellistää ihminen inhimilliseksi eläimeksi ja ei-inhimillinen ei-inhimilliseksi eläimeksi (Lummaa & Rojola, 2014, s. 20). Eläin- ja ympäristökysymyksiin suuntautuneet posthumanistit pyrkivät vapauttamaan maailman epäoikeudenmukaisuudesta, jonka lajismi aiheuttaa (Lummaa & Rojola, 2014, s. 20).

Lummaan ja Rojolan (2014) mukaan Harawayn 1987 julkaistu Kyborgimanifesti voidaan nähdä yhtenä posthumanismin avaintöksistä (Lummaa & Rojola, 2014, s. 16). Harway (1987) käsittelee kyborgimanifestissaan rajojen hälvenemistä käyttäen kyborgia symbolinaan. Hän purkaa niin ihmisen ja koneen, luonnon ja kulttuurin tai miehen ja naisen välisiä identiteettejä (Haraway, 1987, s. 5). Haraway kritisoi näkemyksiä, joissa teknologia nähdään vain haitallisena, ja haastaa kysymään voiko tieteen ja teknologian kehitys tuottaa sekä vahingollista, mutta myös vapauttavaa kehitystä (Haraway, 1987, s. 28–29).

Baradin (2003) mukaan tapamme ymmärtää suhdettamme maailmaan on esineellistävä (Barad, 2003, s. 105). Posthumanistinen performatiivisuus mahdollistaa vallan toimitapojen syvemmän tarkastelun, kun ihmisen kategoria kyseenalaistetaan (Barad, 2003, s. 126). Myös Barad kyseenalaistaa esimerkiksi luonto-kulttuuri dualismin. Luonnon hän näkee aktiivisena toimijana, ei passiivisena pintana odottamassa kulttuurin merkintää tai kulttuurisen performanssin lopputuotteena. Luonto ei ole mykkä tai muuttumaton, eivätkä kaikki mahdollisuudet merkitykseen ja muutokseen asu kulttuurissa (Barad, 2003, s. 127). Baradin mukaan ihminen ei ole maailman ulkopuolinen tarkkailija, vaan olemme osa maailmaa sen meneillään olevassa yhteismuotoutumisessa (Barad, 2003, s. 128). Baradin mukaan tietäminen tarkoittaa sitä, että osa maailmaa käsitteellistää itseään muille, ja siksi sitä ei voi pitää vain inhimillisenä käytäntönä. Tietoa ei voi saavuttaa maailman ulkopuolella seisomalla, vaan me tiedämme, koska olemme maailmasta (Barad, 2003, s. 129).

Posthumanismi haastaa perinteisiä tutkimusmetodologioita ja luo uudenlaisia ajattelun lähestymistapoja ja käsitteitä, kuten ajattelua kanssa, ilman tai eri lailla (Ulmer, 2017, s. 9–11). Haraway (2007) käyttää "becoming with" -käsitettä ja korostaa ihmisen yhteismuotoutumista bakteerien, sienien ja muiden vastaavien

kanssa (Haraway, 2007, s. 3). Haraway (2007) kuvaa käsitteellä kumppanuuslaji kaikkia lajeja, joiden kanssa ihminen elää ja tulee joksikin. Hänen mukaansa kosketus ja kohtaaminen tässä hetkessä sitoo ihmisen monilajisiin kytköksiin. Hän käyttää maailmallistumisen käsitettä, jolla hän tarkoittaa yksilön osaksi maailmaa tulemistä, ei yksilönä vaan suhteessa muihin lajeihin (Haraway, 2007, s. 54). Lisäksi esimerkiksi Ylirisku (2022) käyttää taiteellis-tutkimuksellisessa työssään Harawayn (2007) kanssalaistuminen -käsitettä, jolla korostetaan elämän irrottamatonta kietoutuneisuutta monilajisiin toisiin sekä toistemme kokonaisvaikutusta selviytymismahdollisuuksiimme (Ylirisku, 2022, s. 164).

Haraway (2016) kuvaa yhdessä elämisen harjoittamista käsitteellä "making kin". Haraway painottaa, että meidän tehtävämme on kohdata toisemme haastavissa neuvotteluissa, jonka jälkeen rakentaa yhdessä rauhaa. Hän kuvaa ajatusta "staying with the trouble" termillä kuvaillen, että meidän tulisi olla haasteiden kanssa tässä ja nyt eikä paeta tulevaan tai menneeseen (Haraway, 2016, s. 3). Hänen mielestään meidän tulee tehdä yhteistyötä, koska me kanssalaistumme toistemme kanssa tai emme ollenkaan (Haraway, 2016, s. 4). Haraway kehottaa meitä provosoivasti tekemään sukulaisia, ei lapsia (*making kin, not babies*). Käsitteellä hän haastaa laajentamaan sukulaisuuden käsitettä biologisen perheen ulkopuolelle ja nousemaan vastuuseen myös ei-inhimillisestä elämästä (Haraway, 2016, s. 102).

Uusmaterialismi on posthumanismille läheinen käsite. Lummaan ja Rojolan (2014) mukaan se kritisoi länsimaista käsitystä, jossa yksinomaan ihminen käsitteellistää maailmaa (Lummaa & Rojola, 2014, s. 22–23). Heinonen (2025) on tutkinut kuvataidekasvatuksen posthumanistisia tiloja ja kuvien todellisuuksia. Heinosen mukaan uusmaterialistinen lähestyminen vaikuttaa kasvatukseen niin, että kuvataidekasvatuksen huomio on yhä enemmän

oppimiskokemuksessa ja taiteellisessa prosessissa, koska uusmaterialistinen lähestymistapa muuttaa materiaalien, prosessien ja taiteen tekemisen välisiä suhteita. Hänen mukaansa käsitys ei-inhimillisten entiteettien toimijuudesta johtaa oppilaiden lisääntyneeseen ymmärrykseen siitä, miten materiaalit osallistuvat luomisprosessiin (Heinonen, 2025, s. 237).

Deleuzen ja Gaultarin (2022) ajattelussa käsitellään termejä halu ja kone. He näkevät halun sekä inhimillisenä ja ei-inhimillisenä ominaisuutena, verkostoissa toimivana koneena, joka tuottaa uusia toimintoja. Tämä tuotannollinen luonne tarkoittaa, että halu ei ole passiivista vaan todellisuutta synnyttävä dynaaminen prosessi, joka rikkoo perinteisiä rakenteita kuten identiteetti (Deleuze & Gaultar, 2022, s. 30–50). Heinonen (2025) tulkitsee Deleuzen ja Gaultarin teoriaa suhteessa taidekasvatukseen siten, että kuvataide nähdään prosessina, joka muotoutuu erilaisten teknologioiden, materiaalien ja toimijoiden jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Oppimista ei nähdä lineaarisena ja ennalta määriteltynä prosessina vaan odottamattomien kytkösten ja uusien merkitysten muodostumisen tapahtumana (Heinonen, 2025, s. 237).

Ekososiaalisuus

Huhmarniemen ja Jokelan (2025) mukaan kestävyysorientaatiolla on Suomen kuvataideopetuksessa pitkät juuret aina 1970-luvun ympäristöheräämisestä saakka. Ympäristökasvatus on ottanut suuntaviivoja niin postmodernismista, kokemuksellisesta oppimisesta, humanistisen ympäristötutkimuksen paikkasidonmaisesta taidekasvatuksesta ja posthumanismista (Huhmarniemi & Jokela, 2025, s. 142). Ekososiaalisuuden juuret ovat moninaiset ja pohjaavat muun muassa ekososialismiin ja ekofeminismiin. Löwyn (2015) mukaan

ekosotalismi on kehittynyt viimeisen kolmenkymmen vuoden aikana yhdistäen sosialismia ja ekologiaa, ja se etsii uudenlaista yhteiskuntajärjestyksen muotoa, joka huomiosi vallitsevan ekologisen tilanteen (Löwy, 2015, s. 12–16). Sallehin (2014) mukaan ekofeminismi on ajattelutapa, joka yhdistää ekologian ja feminismin näkökulmat niin, että ympäristön tuhoamisen ja sukupuolten epätasa-arvon nähdään olevan toisiinsa kytkeytyviä sarron muotoja (Salleh, 2014, s. 9–10).

Huhmarniemen ja Jokelan (2025) mukaan taidekasvatusalan tutkimuksessa on kaksi eriytyvää diskurssia: ekososiaalinen sivistys ja ekokulttuurinen kestävyys (Huhmarniemi & Jokela, 2025, s. 148). Huhmarniemi ja Jokela huomauttavat ekososiaalisen sivistyksen argumentoinnin olevan teoria- ja filosofiavetoista (Huhmarniemi & Jokela, 2025, s. 160). Huhmarniemen ja Jokelan mukaan ekososiaalinen diskurssi korostaa ensisijaisesti yksilön kasvua ihmisenä, kun taas ekokulttuurinen kestävyys tuottaa muutosta suoraan paikassa ja tilanteessa, ja yksilöiden muutoksen toivotaan tapahtuvan osana yhteisöä (Huhmarniemi & Jokela, 2025, s. 149). Huhmarniemi ja Jokela kuvailevat ekokulttuuria käsitteenä, millä tarkoitetaan kulttuurin kiinnittymistä vuodenkiertoon ja luonnonympäristöön. Ihminen nähdään kiinnittyneeksi luontoon sekä kehollaan että toiminnallaan (Huhmarniemi & Jokela, 2025, s. 160).

Fosterin ja Kedon (2022) mukaan ekosotalisaatiolla tarkoitetaan ihmisen sosiaalisen yhteisön käsittämistä monilajisena, eli ekososiaalisen yhteisönä (Keto & Foster, 2022, s. 40). Fosterin ym. (2022b) mukaan ekosotalisoitumista tapahtuu ihmiselle vääjäämättä, mutta usein modernismin myötä yksilöt poisoppivat monilajisesta vuorovaikutuksesta, eikä ekosotalisaatiota enää näin välttämättä tunnisteta (Foster ym., 2022b, s. 560–561). Kedon ym. (2022) mukaan ekosotalisaatiolla tarkoitetaan sosiaalistumista prosesseihin, joilla

ihminen kiinnittyy muiden ihmisten lisäksi myös muihin eliöihin (Keto ym., 2022, s. 54). Keto ja Foster (2021) kuvaavat ekososialisaatiota myös identiteetin rakentamiseksi vastavuoroisessa prosessissa yhteiskunnan ja kulttuurin sekä muiden lajien kanssa (Keto ym., 2021, s. 7).

Ekososiaalinen kasvatus pyrkii ekologisen lukutaidon lisäämiseen. Ekologisen lukutaidon merkitys on ollut McBriden ym. (2013) mukaa monimerkityksellinen, mutta tämän tutkielman kontekstissa se tarkoittaa ymmärrystä ihmisen roolista osana ekosysteemejä ja ohjautumista vastuulliseen toimintaan. McBriden ym. mukaan siihen kuuluu affektiivinen ulottuvuus, eli kyky tuntea yhteyttä ja empatiaa muita kohtaan. Ekologiseen lukutaitoon kuuluu myös kriittinen asenne ja valmius kyseenalaistaa toimimattomia rakenteita (McBride ym., 2013, s. 1). Paasonen (2017) kuvaa affektia välittömänä, fyysisenä ja tietoista erittelyä edeltävänä fyysisenä reaktiona, kun suhteessa emotio tarkoittaa tällaisten tuntemusten tarkempaa reflektiota. Hän jatkaa, että affektien ja emotionien kautta pääsemme käsiksi tiedostamattomaan. Paasonen mukaan affektiteorialle on oleellista yksilöiden tunteiden näkeminen kollektiivisena tietona, joka ei ole täysin hänen tiedettävänä tai hallittavanaan (Paasonen, 2017, s. 42).

Ekososiaalinen ajattelu pohjautuu systeemiseen ajatteluun, jossa korostetaan kokonaisuusien tarkastelua sen osien sijaan. Joutsenvirran ja Salosen (2020) mukaan tarvitsemme yhteiskunnassamme systeemistä lähestymistapaa. Systeemillä he tarkoittavat itsenäisesti toimivaa kokonaisuutta, jota pitää yllä sen osien välinen vuorovaikutus. Joutsenvirran ja Salosen mukaan systeeminen lähestyminen haastaa lineaarisen ja atomistisen eli toisistaan erillisen edistysihanteisen maailmankuvan. Joutsenvirran ja Salosen mukaan systeemeitä ovat esimerkiksi maapallo, ihminen tai työyhteisö. He kuvailevat, kuinka rikkoutunutta systeemiä ei voi korjata vain vaihtamalla osaa, esimerkiksi

työyhteisöstä poistunutta henkilöä toiseen. Systeemiä ei voi hallita, mutta sitä voi ymmärtää (Joutsenvirta & Salonen, 2020, s. 196). Joutsenvirran ja Salosen mukaan pakko ja pelko tulisi korvata luottamuksella ja rakkaudella ja kun kutsumme esiin näitä elämänlaatuja, se houkuttelee esiin vastavuoroisuutta (Joutsenvirta & Salonen, 2020, s. 197). Salonen korostaa toiminnan merkitystä systeemisessä muutoksessa ja nostaa esiin yhteisohjautuvuuden, kehollisuuden ja kokemuksellisuuden merkityksen muutoksessa (Joutsenvirta & Salonen, 2020, s. 198).

Keto ja Foster (2021) kuvaavat ekososialisaatiota ontologisen, epistemologisen ja eettisen ulottuvuuden kautta (Keto & Foster, 2021, s. 35). He kuvaavat, että ontologisesti ekososialisaatiossa kaikki elolliset olennot nähdään aktiivisina toimijoina. Ihmiset, muut eläimet ja kasvit vaikuttavat toisiinsa vastavuoroisesti ja myös ihmisen voi nähdä monilajisena yhteisönä mikrobeineen (Keto & Foster, 2021, s. 41). Epistemologisesti ekososialisaatio haastaa ihmiskeskeisen tiedon muodostuksen ja etsii keinoja ymmärtää maailmaa yhdessä ei-inhimillisen kanssa (Keto & Foster, 2021, s. 42.) Sen lisäksi se käsittelee, kuinka moninaisesta todellisuudesta voidaan saada tietoa ja kuinka monilajinen vuorovaikutus sosiaalisessa yhteisössä tapahtuu (Keto & Foster, 2021, s. 42–43). Tiedonmuodostuksessa korostaan kehollista ja aistimellista tietoa, jonka kautta voimme päästä kiinni asubjektiviisen kokemuksen kautta tietoon, joka muodostuu jo ennen kategorisointia (Keto & Foster, 2021, s. 47).

Kedon ja Fosterin (2021) mukaan ekososiaalinen suhtautuminen etiikkaan haastaa oikeudenmukaisuuden käsitteen, koska heidän mukaansa se on kiinni ihmissubjektin käsitteessä ja olettaa osapuolten välille tiettyä symmetriaa ja samuutta. Heidän mukaansa on haastavaa tietää, miltä oikeus näyttää esimerkiksi mikrobien ja ihmisten välillä. Suhtautuminen etiikkaan tapahtuu

empatian kautta (Keto & Foster, 2021, s. 44). Keto ja Foster korostavat tunteellista ja aistimellista kehollista herkkyyttä, tieteellisen tiedon, reflektion ja rationaalisen päättelyn ohella (Keto & Foster, 2021, s. 46).

Kedon ja Fosterin (2021) mukaan ekososialisaatio ja sosialisaatio tapahtuvat rinnakkain (Keto & Foster, 2021, s. 34). He kuvaavat sosialisaatiota antroposentrisenä prosessina, jonka toimijoina ovat perhe, sidosryhmät, instituutiot ja yhteiskunta. He jatkavat, että prosessiin osallistumista ohjaa tietoinen mieli ja sen tavoitteena on sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Ekososialisaatiota he kuvaavat sen sijaan prosessiksi, joka tapahtuu enemmän kuin ihmisen maailmassa. Aistillinen keho pyrkii yhdessä verkostojen, ekosysteemien ja ekologisen yhteisön kanssa kohti ekososiaalista kestävyyttä (Keto & Foster, 2020, s. 41).

Kedon ja Fosterin (2021) mukaan ekososiaalisen teorian suhde posthumanismiin, ekofeminismiin, ympäristöoikeuteen ja uusmaterialismiin on ekologinen ja fenomenologinen, koska se keskittyy revitalisoimaan sitä, mitä ihmisen ja muun luonnon suhteessa on vialla (Keto & Foster, 2021, s. 36). Ekososiaalinen teoria keskittyy ekologisiin ja sosiaalisiin suhteisiin, jotka vaikuttavat yksilön ekososiaalisiksi olennoksi tulemiseen (Keto & Foster, 2021, s. 35). Fenomenologia korostaa ihmisen kehollista suhdetta maailmaan, kun taas ekologia keskittyy tutkimaan eri elämänmuotojen vuorovaikutusta ekologisissa yhteisöissä (Keto & Foster, 2021, s. 34).

Löwyn (2015) mukaan hallitseva kapitalistinen systeemi tuottaa planeettamme asukkaille pitkän listan ongelmia, esimerkkeinä saastumisen, ilmastokriisin, biodiversiteetin romahtamisen ja suuronnettomuudet (Löwy, 2015, s. 12).

Salosen (2014) mukaan ekososiaalisuus tavoittelee siirtymistä

kulutuskeskeisestä hyvinvointiparadigmasta ekososiaaliseen (Salonen, 2014, s. 51). Salosen mukaan ekososiaalinen hyvinvointiparadigma on ajattelun ja toiminnan kehikko kestävyden ja elinvoimaisuuden tavoitteluksi rajallisten resurssien maailmassa. Hän jatkaa, että paradigmassa ekologiset, sosiaaliset ja taloudelliset näkökulmat luovat hierarkian, missä tärkeimmäksi nousee huolehtia ekologisista kysymyksistä elämänmahdollisuuksien säilyttämiseksi. Toiseksi, Salosen mukaan on tärkeää puolustaa ihmisoikeuksien toteutumista periksiantamattomasti. Kolmanneksi nousee vakaan talouden merkitys, jotta ihmisten perustarpeet saadaan tyydytettyä jakamalla rajalliset resurssit ja voimavarat tehokkaasti (Salonen, 2014, s. 49).

Salonen (2014) perustelee teoriaansa yhteiskuntatieteiden, käyttäytymistieteiden, luonnontieteiden ja taloustieteiden näkökulmasta. Hänen mukaansa yhteiskuntatieteiden näkökulmasta perustarpeiden kuten ravinnon ja itsensä kehittämismahdollisuuksien toteutumisen jälkeen onnellisuuden voi nähdä rakentuvan ensisijaisesti henkisestä ja aineettomasta kulttuurista (Salonen, 2014, s. 49). Salonen jatkaa, että käyttäytymistieteiden näkökulmasta kyky nauttia myönteisistä tunteista heikkenee ihmisen keskittyessä materialisiin seikkoihin, minkä seurauksena todellisuuden itseisarvo heikkenee ja siitä tulee toiminnan objekti. Luonnontieteiden näkökulmasta Salonen taas näkee tulevien sukupolvien elämänmahdollisuuksien heikkenevän kulutuksen maksimointiin perustuvan elämäntavan vuoksi. Taloustieteiden näkökulmasta tarkastellen, omistamisen tarve voidaan käsittää alisteiseksi sen tarjoamalle toiminnalle kuten esimerkiksi auto voidaan nähdä alisteiksi liikkumisen tarpeelle (Salonen, 2014, s. 50).

Salosen (2014) mukaan ekososiaalinen hyvinvointiparadigma tavoittelee moninkertaisia hyötyjä ekologisen ja sosiaalisen kestävyden lisäksi sen

parantaessa kansalaisten kokemaa subjektiivista hyvinvointia. Tavoitteena on siirtymä kilpailusta yhdessä toimimiseen ja yksilökeskeisyydestä yhteisöllisyyteen (Salonen, 2014, s. 50). Salosen mukaan perustarpeiden tyydyttymisen jälkeen ihmiset voivat antaa voimaa toisilleen esimerkiksi tunnustamalla toistensa arvon. Varaukseton hyväksyntä pelkän ihmisyyden perusteella vähentää materiaalista itsetehostusta (Salonen, 2014, s. 51).

Salosen (2014) mukaan ihmisen ja luonnon välisen suhteen parantuminen voi auttaa kiinnittämään itseä osaksi suurempaa elämän kokonaisuutta (Salonen, 2014, s. 49). Taylorin (1995) mukaan kokemus siitä, että on osa jotakin suurempaa voi rakentua luonnon, taiteen tai uskonnon avulla ja avata uusia merkitysnäköaloja ja ehkäistä tarkoituksettomuuden kokemuksia. Elämän merkityssisällöt heikkenevät, jos suhde itseen, muihin ja luontoon on välineellinen eikä itsessään arvokas (Taylor, 1995, s. 86–87).

Ekososiaalinen kasvatus

Kedon ym. (2022) mukaan ekososiaalinen ajattelu kytkeytyy ympäristöajatteluun, mutta on myös siitä eriytyvä, laaja ajatteluperinne. Kirjoittajien mukaan ekososiaalisen kasvatuksen suhde ihmiskeskeiseen kasvatustajatteluun on kriittistä. Kedon ym. tulkinnassa korostuu ekologisen ja sosiaalisen yhteen kietoutuneisuus, ja heidän mukaansa ne ovat toisistaan eriytymättömiä. Ekososiaalisen kasvatuksen huomio on Kedon ym. mukaan vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa erilaisten aistitodellisuuksien omaavien olentojen välillä. Verrattuna muihin kasvatuksen painotuksiin ekososiaalinen kasvatus korostaa aistisuutta ja tunteita ihmisenä kasvussa, mikä korostaa

kontemplatiivisen ja taidelähtöisen pedagogiikan merkitystä muutoksen ajureina (Keto ym., 2022, s. 61).

Kedon ym. (2022) mukaan ekososiaalinen kasvatus on uudistavaa, ja se perustuu aistisuuden ja empatian roolin korostamiseen, monilajisuuden ja yhteen kietoutuneisuuden näkökulmien juurruttamiseen ja vastavuoroiseen vuorovaikutukseen (Keto ym. 2022, s. 49). Keto ym. ovat pyrkineet säilyttämään ekososiaalisessa kasvatuksessa käytännönläheisen näkökulman, jotta keskustelu ei jää vain abstraktille tasolle (Keto ym., 2022, s. 62).

Keto ym. (2022) ovat eritelleet ekososiaalisen kasvatuksen lähtökohtia, periaatteita ja tavoitteita viiteen (Keto ym. 2022, s. 59–60):

1. Ihmisen yhteisö käsitetään ja kohdataan monilajisena eli ekososiaalisena (ekososialisaatioteoria)
2. Yksilön autonomiaa kehitetään suuntaan, jossa otetaan paremmin huomioon ihmisen yhteys muihin lajeihin sekä yksilöllisyyden monimuotoiset ilmenemismuodot (ekoindividuaatio)
3. Ihminen nähdään kehollisena olentona
4. Osallisuuden ja myönteisen vuorovaikutuksen harjoittelu on osa ekososiaalista kasvatusta ja
5. Taideperustaiset ja kontemplatiiviset menetelmät korostuvat, koska niillä on ainutlaatuinen kyky vahvistaa ekososiaalista osallisuutta.

Fosterin ym. (2019) mukaan ekososiaalista kasvatusajattelua on kehitetty Suomessa myös pohjoisamerikkalaisen ekososiaalisen oikeudenmukaisuuskasvatuksen viitekehyksen perusteella (Foster ym., 2019, s.

123). Foster (2016) esittää ekososiaalisen oikeudenmukaisuusajattelun vastineena ekologiseen kriisiin luonnontieteiden rinnalle tarjoamaan ihmistieteistä ympäristötutkimusta sekä kasvatuskäytäntöjä, jotka käsittelevät ihmislähtöisyyttä kollektiivisessa ekologisessa muutoksessa. Fosterin mukaan ajattelu lähtee liikkeelle kriittisestä kulttuurisen kontekstin analyysistä (Foster, 2016, s. 166).

Fosterin ja Martusewiczin (2018) mukaan ekososiaalinen oikeudenmukaisuuskasvatus perustuu ajatukseen siitä, että kaikki mitä teemme, käytämme tai mihin nojaamme, on peräisin luonnosta, johon kuulumme ja ymmärrykseen siitä, että vahingoittaessamme luontoa, vahingoitamme itseämme (Foster & Martusewicz, 2018, s. 1). He kuvaavat ekososiaalista oikeudenmukaisuuskasvatusta eettisenä prosessina, joka tunnistaa ja haastaa vallitsevaa kulttuuria. He esittävät ekososiaaliselle oikeudenmukaisuuskasvatukselle kolme tehtävää: modernismin haastamisen, yhteisvaurauden vaalimisen ja paremman tulevaisuuden kuvittelemisen. (Foster & Martusewicz, 2018, s. 2).

Fosterin ja Martusewiczin (2018) mukaan ensimmäiseksi ekososiaalisessa oikeudenmukaisuuskasvatuksessa kyseenalaistetaan modernistinen dualismi, mikä määrittelee sen, mikä on arvokasta. Heidän mukaansa sosiaalinen ja ekologinen väkivalta syntyy tästä hierarkkisesta jaosta (Foster & Martusewicz, 2018, s. 3). Foster ja Martusewicz kritisoivat erityisesti länsimaisen modernismin diskursseja, erilaisten suhteiden hierarkkisuutta, järkiperäisyyttä, mekanistista suhtautumista luontoon, yksilökeskeisyyttä, välineellistämistä ja uskoa jatkuvaan kasvuun (Foster & Martusewicz, 2018, s. 2). Plumwoodin (2012) mukaan hegemoninen sentrismi asettaa jotkin yksilöt tai asiat ensisijaiseksi ja pitää

muita johdannaisena siitä ja tällä tavalla syntyy esimerkiksi rasismi, seksismi ja kolonialismi (Plumwood, 2012, s. 101).

Fosterin ja Martusewiczin (2018) mukaan toiseksi, ekososiaalisessa oikeudenmukaisuusajattelussa keskitytään tunnistamaan sekä modernien yhteisöjen ja alkuperäiskansojen tapoja, joilla voidaan edistää hoivaa ja kestävämpiä elämäntapoja (Foster & Martusewicz, 2018, s. 4). Puhutaan yhteisvauraudesta (*commons*), kuten ilma, puhdas vesi, hoiva, vaihtokauppa, pelit, jotka nähdään aliarvostettuina konsumeristisessä elämäntyyliässä, vaikka ne ovat juuri niitä asioita, jotka pitävät perheet ja yhteisöt koossa (Foster & Martusewicz, 2018, s. 5).

Foster ja Martusewicz (2018) nimeävät kolmanneksi tehtäväksi mielikuvituksen käytön kestävien yhteisöjen rakentamiseksi. Kirjoittajien mukaan meidän täytyy kuvitella, minkälaista eettinen elämä maapallolla voi olla ja löytää uusia suhtautumistapoja kauneuteen, hoivaan ja subjektiin (Foster & Martusewicz, 2018, s. 6). Heidän mukaansa ekososiaalisen oikeudenmukaisuuden kehys auttaa arvostamaan moninaisia tietämisen ja olemisen tapoja, jotka ovat enemmän tasapainossa keskinäisriippuvuutemme kanssa. Saavuttaakseen tämän yksilön täytyy kuvitella oma vastuunsa osana kokonaisuutta (Foster & Martusewicz, 2018, s. 2).

Foster ja Martusewicz (2018) kuvaavat taidetta jo lähtökohdiltaan relationaaliseksi, koska sen toteutukseen tarvitaan maailma, vastaanottaja ja tekijä. Samalla tavalla esimerkiksi metsässä kävelyn kokemus luodaan kävelijän ja metsän vuorovaikutuksessa, ei yksinään ihmisen psyyken sisällä (Foster & Martusewicz, 2018, s. 3). Modernismissa taiteen esteettinen arvo nähdään taitelijan teknisenä taidonnäytteenä, mutta sitä ennen taide on ollut

yhteisöllistä tarinoiden, äänten, kuvien ja liikkeiden holistista ilmaisua (Foster & Martusewicz, 2018, s. 5). Nykytaiteessa taide käsitetään yhä enemmän prosessiluonteisena ja taitelija fasilitaattorina, joka luo tilan dialogille ja mielikuvitukselle (Foster & Martusewicz, 2018, s. 7). Fosterin ja Martusewiczin (2018) mukaan nykytaiteen soveltaminen kasvatuksessa ei tarkoita sitä, että lopputuloksena täytyy syntyä taideteos, vaan enemmänkin taiteellisten tietämisen tapojen soveltamista ekologisten ja kulttuuristen kompleksisten keskinäisriippuvuuksien ymmärtämiseen (Foster & Martusewicz, 2018, s. 7). Ekososiaalista ajattelua voidaan käsitellä myös sosiaalipedagogiikan viitekehyksessä. Foster ym. (2019) mukaan sosiaalipedagogiikalla tarkoitetaan yhteiskunnallisesti orientoitunutta lähestymistapaa, jonka elementit määritellään 1. ekososiaalisten ongelmien taustatekijöistä tietoiseksi tulemiseksi, 2. tunteiden ja henkilökohtaisten kokemusten arvostamiseksi sekä 3. inhimillisen potentiaalin täyteen mittaan kasvamiseksi (Foster ym., 2019, s. 135). Fosterin ym. mukaan sosiaalipedagogiassa, joka pyrkii kestävään elämänorientaatioon, on olennaista välineellisestä ja kulutuskeskeisyydestä siirtyminen kohti olentojen itseisarvoisuuden ja kanssaolemisen tunnistamista (Foster ym., 2019, s. 121).

Fosterin ym. (2019) korostavat, että sosiaalipedagogiikan tehtävänä on luoda olosuhteita, jotka mahdollistavat myönteisiä oivalluksia ja sisäisen motivaation heräämisen sekä yksin että yhdessä tapahtuvaan toimintaan yhteiskunnallisen toimijuuden vahvistamisen kautta. Koulun haasteeksi he näkevät siirtymisen kulttuurin toisintamisesta muutoksentekijäksi ja suunnannäyttäjäksi ja oppimisen suuntaamisen kohti kestävyystietoista elämänorientaatiota ja tulevaisuuden toivon vahvistamista (Foster ym., 2019, s. 121).

Kedon ym. (2022) mukaan ekososiaalisessa ajattelussa sosialisatio- ja individuaatioprosessit tulkitaan ekososiaalisina. Keto ym. jatkavat, että ekososiaalisessa ajattelussa ihmisen sosiaalinen yhteisö kohdataan monilajisena ja siitä seuraten ihmiselle etsitään valmiuksia olla vuorovaikutuksessa muunlajisten olentojen kanssa. Tämä vuorovaikutus perustuu keholliseen yhteen kietoutuneisuuteen (Keto ym., 2022, s. 61). Kedon ym. mukaan ekososiaalinen kasvatus haastaa tiedon, kielellisyyden ja ihmisen ensisijaisuuden ja irrallisuuden esiobjektiivisesta todellisuudesta. Kirjoittajat toteavat, että ekososiaalisen kasvatuksen kenttään kuuluu myös ei-tiedetyn alue, jonka lisäksi eettisen maailmasuhteen muodostuminen edellyttää tietoisien itseyden kehitystä. Eettisesti kestävä käsitys itsestä voi syntyä vain tasavertaisessa vuorovaikutuksessa sekä muunlajisten olentojen että ihmisten kanssa (Keto ym., 2022, s. 61).

Kedon ja Fosterin (2021) mukaan ekososiaalisato tapahtuu yksinkertaistettuna niin, että oppija omaksuu yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja sosialisatioprosessissa, mutta samalla oppii myös ekologisia ongelmia aiheuttavia näkemyksiä ja tapoja, kuten antroposentrisen maailmankuvan (Keto & Foster, 2021, s. 13). Heidän mukaansa ekososiaalisen kasvatuksen kautta oppija oppii kyseenalaistamaan kestäättömiä elämäntapoja ja arvoja ja kehittää taitoja, joilla voi edistää kestävä elämänorientaatiota. Taiteella nähdään olevan erityinen asema ekososiaalisessa kasvatuksessa sen tapahtuessa sekä rationaalisella, aistillisella kuin tunteellisella alueella (Keto & Foster, 2021, s. 13). Sen lisäksi Keton ja Fosterin (2021) mukaan taiteen avulla voidaan käsitellä erilaisia ympäristötunteita, kuten ahdistusta, mutta erityisesti ihastusta ja ihmetystä (Keto & Foster, 2021, s. 14).

Pulkin (2021a) mukaan kasvatusta tulisi ajatella ekoindividuaatioprosessina, jonka kautta ihminen kasvaa osaksi ekosysteemiä. Pulkin mukaan individuaatio eli ainutlaatuisiksi yksilöksi ja persoonaksi kehittyminen on sosialisatian tavoin kasvatuksen perustehtäviä, mutta yksilöksi kehittyminen eli individuaatio tapahtuu tällä hetkellä ongelmallisten subjektikäsitteiden kehityksessä ja ekologisesti ongelmallisissa puitteissa (Pulkki, 2021a, s. 43). Moilasan ja Moilasan (2023) mukaan individuaatiota tukevassa kasvatuksessa keskeisessä roolissa ovat kasvajan yksilöllisyys, itsenäisen vapaa-ajan järjestäminen, persoonallinen vapaus ja tilan antaminen hänen kasvulleen (Moilanen & Moilanen, 2023, s. 53). Pulkki (2021a) esittää ratkaisuksi ekoidividuaatiota, jonka hän pohjaa systeemiseen psykologiaan, ekopsykologiaan, ekofenomenologiaan ja syväekologiaan. Dualismin sijaan ekoindividuaatio nojaa Pulkin mukaan yhteen eliö-ympäristö-systeemiin lähtökohtanaan. Oikeutuksentunto luonnon resursseihin voi laantua, kun tunnistamme itsemme osana ympäristöjä ja samalla myös keskinäisriippuvuutemme niihin (Pulkki, 2021a, s. 43).

Pulkin (2021a) mukaan ekoindividuaatiossa minuus kehittyi kohti ympäristölle suotuisaa ekologista minuutta. Pulkin mukaan se johtaa joustavuuteen, oikeutuksentunnon ja kilpailukeskeisyyden vähenemiseen sekä yhteistyön ja jakamisen vahvistumiseen (Pulkki, 2021a, s. 53). Ekologisessa minuudessa ihmisen ontologiseen irrallisuuteen voidaan vaikuttaa kasvatuksen keinoin laajentamalla ihmisen identifiointia ja sen myötä saatujen oivallusten kautta (Pulkki, 2021a, s. 54). Ekologinen minä seuraa systeemisen psykologisen käsitystä, jossa itse nähdään osana maailmaa ja maailma osana itseä (Pulkki, 2021a, s. 55). Ekologista minuutta Pulkki kuvaa käsitykseksi aidon minuuden ja egon erosta, monilajiseen yhteisöön kuulumisesta, muihin eläviin olentoihin identifioitumisesta, minuuden laajenemista ja syventymistä oivallusten myötä,

ekologisen tuhon välttämistä ja itsemme näkemistä toisissa (Pulkki, 2021a, s. 53–54).

Pulkki (2021a) nostaa esiin ekologisen minuuden ja asubjektiiivisen kokemuksen käsitteet, jotka kuvaavat sitä, miten ihmisestä voi kehittyä elonyhteisön jäsen (Pulkki, 2021a, s. 43). Salmisen (2015) mukaan käsite asubjektiiivinen tulee sanasta subjektiiivinen ja a-etuliitteestä, joka kieltää tämän tarkoittaen subjektin ja objektin erottamatonta kokemuslaatua (Salminen, 2015, s. 54–55).

Pulkki (2021a) määrittelee asubjektiiivisen kokemisen syväekologiseen ajatteluun nojautuen. Hän ymmärtää asubjektiiivisuuden subjektin ja objektin erottelemattomuutena, pidättäytymisenä maailman hallitsemista, käytöstä ja omistamisesta sekä alkuperäiskansaistumisena. Pulkin mukaan asubjektiiivista kokemista tarvitaan, jotta ihminen voisi poisoppia minän ja maailman erottavasta ajattelusta. Tylyys, hoiva, meditaatio, taide sekä rakkaus nähdään mahdollistavan nämä kokemukset (Pulkki, 2021a, s. 55–57).

Ekososiaalisen teorian kritiikki

Ekososiaalista ajattelua on kritisoitu autonomian puutteesta, valtahierarkioiden unohtamisesta, idealistisuudesta ja sen kasvatusteoreettisista lähtökohdista. Moilanen ja Moilanen (2023) kommentoivat, että sosialisaaion ja individuaation käsitteet eivät pohjautu kasvatuksen tavoitteena olevan ihmisihanteen määrittämiseen. He pitävät niitä kasvatuksen osa-alueina eikä yksityiskohtaisina käsityksinä kasvatuksessa välitettävistä tiedoista, taidoista ja valmiuksista. Heidän mielestään myös ekososiaalisen sivistyksen teorian taustalla oleva kasvatuskäsite ei ole sopiva lähtökohdaksi normatiivisen kasvatuksen teorian

rakentamiseen, vaan sen perusteet ovat kasvatussosiologiseen analyysiin soveltuva kasvatuksen käsitteistöissä (Moilanen & Moilanen, 2023, s. 5–58).

Moilanen ja Moilanen (2023) kritisoivat ekososiaalisaaton käsitettä, koska sosialisatio yhteiskuntaan on heidän mielestään muihin lajeihin verrattuna erilainen prosessi ja sikäli sosialisatio ei terminä kuvaa sitä. Heidän mielestään ekososiaalisen ajattelun ekoindividuaatio perustuu liiaksi ennalta määriteltyihin näkemyksiin ekokriisistä ja sen ratkaisusta, mikä estää lapsia ja nuoria muodostamasta omia käsityksiään yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemisesta (Moilanen & Moilanen, 2023, s. 58).

Anttilan (2008) mukaan ympäröivä todellisuus ja yhteiskunta ilmenevät jokaisen oppilaan kokemusmaailmassa yksilöllisesti. Hän korostaa, että kriittisen pedagogiikan lähtökohtana tulee olla oppilaan omakohtaisesti koettu elämäntilanne, minkä vuoksi opettajan maailmankuva ei saa ohjata kriittisen kasvatuksen päämääriä tai sisältöjä. Kriittinen kasvatustavoittelee yhteiskunnallista muutosta, joka tapahtuu oppilaan kriittisen tietoisuuden rakentumisen kautta (Anttila, 2008, s. 21). Paremminkin tietäminen, propaganda ja saarnaaminen sortuvat rationalismin ja dualismin perinteeseen (Anttila, 2008, s. 22). Anttilan mukaan pedagogiikan ja politiikan linkittymistä pidetään usein haitallisena, mutta hänen mukaansa kriittisen pedagogiikan perustuu ajatukseen, että yhteiskunnallinen todellisuus heijastuu kuitenkin väistämättä koulun todellisuuteen ja oppilaan kokemusmaailmaan (Anttila, 2008, s. 21).

Moilanen ja Moilanen (2023) määrittelevät ekoindividuaation sosialisatona syväekologisen ihmiskäsityksen. Ratkaisuksi ehdotetaan uusien käsitteiden määrittelyä (Moilanen & Moilanen, 2023, s. 58). He ehdottavat sivistysidealien muokkaamista avoimemmiksi niin, että yksilöt voisivat käyttää omaa eettistä

harkintaansa punnitessaan vastuutaan luontoa, eliöitä ja ekosysteemejä kohtaan (Moilanen & Moilanen, 2023, s. 60). Syväekologinen teoria on jännitteinen suhteessa moderniin pedagogiikkaan, koska syväekologiassa modernin yhteiskunnan ajatellaan synnyttäneen ekokriisin (Moilanen & Moilanen, 2023, s. 61).

Moilanen ja Moilanen (2003) esittävät mahdollisia kehitysehdotuksia ekososiaaliseen kasvatukseen: Voidaan 1. väittää, että autonomia ei ole ristiriidassa ekoindividuaation ihanteiden kanssa, 2. muuttaa ekososiaalisen kasvatuksen teoriaa niin, että se antaa enemmän tilaa yksilön oman persoonan vapaalle kehitykselle ja 3. luopua autonomian ihanteesta suhteessa luontoon ja ajatella, että juuri se ihanne on mahdollistanut epäeettisen luontosuhteen (Moilanen & Moilanen, 2023, s. 61).

Ajatus asubjektiviisesta kokemisesta on yhteensopiva oman maailmankuvani kanssa, joten koen ekososiaalisen teorian perusteltavana lähestymistapana kestävyysorientoituneessa kasvatuksessa. Olen kuitenkin samaa mieltä kritiikin kanssa siitä, että kaikille yksilöille tämä tapa olla maailmassa ja jäsentää todellisuutta ei välttämättä ole luonteva tai tarkoituksenmukainen, joten siksi pidän tärkeänä, että yksilöillä on tilaa muodostaa itse oma maailmankuvansa.

Ekososiaalinen kasvatusta voi tarjota yhden vastauksen ekologiseen kriisiin. Samalla on kuitenkin keskeistä, että kasvatuksen kentällä säilyy valmius haastaa vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja. Tämä tehtävä on vaativa koululaitoksen kontekstissa, koska kouluinstituution sosialisoiva rooli voi luoda ristipaineen kriittiselle kasvatukselle. Pidän kriittisen pedagogiikan näkökulmaa tärkeänä osana ekososiaalista kasvatusta, erityisesti tilanteessa, jossa nykyiset normit ja

valtasuhteet ovat osaltaan johtaneet siihen ekologiseen kriisiin, jota nyt kohtaamme.

Ekososiaalinen teoria on saanut myös kritiikkiä sen jättäessä sosiaaliset kysymykset liian vähälle huomiolle. Paavilaisen (2022a) mukaan se ei käsittele sukupuolen roolia eikä kasvatustieteen sukupuolittuneisuuden vaikutuksia. Hänen mukaansa sukupuolella on merkitystä muun muassa ympäristösuhteeseen. Hän tuo esiin esimerkiksi naisvaltaisen varhaiskasvatuksen resurssipulan ja sen luomat rajoitukset laadukkaan kasvatuksen toteutumiseksi (Paavilainen, 2022a, s. 21). Myös Anttilan (2008) mukaan markkinavoimat ja taloudellista tehokkuutta korostava yhteiskuntapolitiikka vaikuttavat kasvattajan mahdollisuuksiin edistää demokraattisia ja sivistyksellisiä arvoja työssään (Anttila, 2008, s. 20–21). Paavilainen (2022a) korostaa, että ekososiaalisessa kasvatusteoriassa on tärkeää tarkastella oikeudenmukaisuutta monipuolisesti. Hän muistuttaa, ettemme elä yksiselitteisessä antroposeenissa, vaan valkoisessa antroposeenissa ja erityisesti kapitaloseenissa. Paavilaisen mukaan pieni vähemmistö hyötyy taloudellisesti tästä järjestelmästä, kun taas suuri enemmistö kokee kapitalismin rakenteellisen sarron ja kärsii sen aiheuttamista ympäristöongelmista. Hänen näkemyksensä mukaan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymykset tulee ottaa huomioon ekologisen kestävyuden tavoitteiden rinnalla (Paavilainen, 2022a, s. 21).

Paavilainen (2022b) jakaa ekososiaalisen kasvatuksen ja ekososiaalisen oikeudenmukaisuuskasvatuksen niiden perustuessa erilaiseen teoreettiseen taustaan. Ekososiaalinen oikeudenmukaisuuskasvatus painottaa kulttuurintutkimuksen lähestymistapoja ja ekososiaalinen kasvatus taas korostaa ihmisen perustavanlaatuisia kietoutuneisuutta muuhun luontoon ja yksilöiden kasvatusta tunnistamaan tämän yhteyden (Paavilainen, 2022b, s. 133). Hän kritisoi

yhteiskunnan haasteiden lähestymistä itsekasvatuksen näkökulmasta, jolloin ihmisistä pyritään kasvattamaan empaattisia moraalisubjekteja. Lisäksi hän korostaa, että kaikki oppijat eivät välttämättä kykene itsekasvatukselliseen kehitystyöhön (Paavilainen, 2022b, s. 136). Paavilainen huomauttaa, että myös seksismin ja rasismien rakenteiden haastaminen on tärkeää. Hän on huolissaan siitä, että ekososiaalisen kasvatuksen ammentaessa ekofeminismistä, siitä kuitenkin unohdetaan ekofeminismin erityispiirteet keskittyessä luonnon ja kulttuurin dualismiin (Paavilainen, 2022b, s. 138).

Huomaan ekososiaalisen kasvatustajattellun paradigman ja termistön olevan vielä suhteellisen uutta ja muotoaan hakevaa, ja toisaalta ajattelussa on läsnä tietynlainen väljyys. Suhteessa Paavilaisen (2022b) huoleen, Pulkki (2021a) toteaa kuitenkin, että ekososiaalinen ajattelu allekirjoittaa ekofeministisen ajattelun ja että ekologiseen kestävyys on edellytykset vain yhteiskunnalla, jossa eriarvoisuutta kuten seksismiä tai rasismia ja muita alistussuhteita pyritään ehkäisemään (Pulkki, 2021a, s. 108). Tässä tutkielmassa painottuu ekososiaalinen kasvatustajattelu suhteessa ekososiaaliseen oikeudenmukaisuuskasvatustajatteluun, mutta koen silti ekososiaalisen oikeudenmukaisuuden olevan elimellinen osa sitä. Olen Paavilaisen kanssa sama mieltä siitä, että yhteiskunnallisten valtahierarkioiden haastaminen on aktiivista toimintaa, johon täytyy kiinnittää erityistä huomiota, jotta se toteutuisi.

Kriittinen pedagogiikka

Käsitän kriittisen pedagogiikan ekososiaalisen kasvatustajattelun perusteena, koska ekososiaalinen kasvatustajattelu on muutosjohtoista ja kritisoi hegemonisia käsityksiä. Taidekasvatuksen voi nähdä toimivan kriittisen

pedagogiikan välineenä. Joutsenvirran ja Salosen (2020) mukaan yhteiskunnassamme tarvitaan kehityksen suunnan kriittistä tulkintaa, ja se tehdään vertailemalla erilaisia arvo- ja kokemusmaailmoja (Joutsenvirta & Salonen, 2020, s. 308).

Suorannan ja Aittolan (2021) mukaan kriittisen pedagogiikan ydinkäsitteiksi voi käsittää politiikan, kulttuurin ja talouden (Aittola & Suoranta, 2001, s. 12). Kirjoittajien mukaan politiikalla viitataan kulttuurin politiikkaan eli julkisissa tiloissa uusiinnuttaviin arvoihin, elämänmuotoihin ja todellisuuskäsityksiin. Heidän mukaansa kriittiset pedagogit kaipaavat uutta etiikkaa, jossa markkinapohjaisen talouspolitiikan liikevoittojen maksimoinnin sijasta pyritään yhteisen hyvän talouteen. Tiedon ja vallan suhde on erityisen tarkastelun kohteena ja tieto nähdään aina jonkun toimesta rakentuneena (Aittola & Suoranta, 2001, s. 13). Koulun kannalta oleelliseksi muodostuu kysymys siitä, kenen tulevaisuutta, tarinaa ja intressejä koulu esittää ja rakentaa (Aittola & Suoranta, 2001, s. 17).

Anttilan (2008) kriittisen teorian lähtökohtia ovat dualistisen näkemyksen ja länsimaisen rationalismin kyseenalaistaminen. Kriittinen teoria eli Frankfurtin koulukunta kyseenalaisti valistuksen ideaalin ihmiskunnan edistyksestä ja järjen voimasta (Anttila, 2008, s. 31). Kyse oli valistuksen valistuksesta, uuden järjen etsimisestä (Anttila, 2008, s. 32). Anttilan mukaan demokraattisen kasvatuksen ja oikeudenmukaisemman yhteiskunnan toteutumisen suurimmat esteet liittyvät ihmisten ajattelutapoihin ja heidän väliseensä vuorovaikutukseen (Anttila, 2000, s. 21).

Anttilan (2008) mukaan kategorisoiva, dualistinen ja yltiörationalistinen ajattelu lävistää yhteiskunnallista toimintaa vaikuttaen yksittäisten opettajien

käyttäytymiseen asti, mikä on kriittisen pedagogiikan lähtökohtia. Hänen mukaansa yhteiskunta ja ympäröivä todellisuus näkyvät kunkin oppilaan kokemusmaailmassa eri tavoin. Tavoitteena on rakentaa oppilaalle kriittistä tietoisuutta (Anttila, 2000, s. 21). Intellektuellit keskustelut toimivat hänen mukaansa korkeakoulussa, mutta lapsille ja nuorille tämä voi kääntyä itseään vastaan ja kognitiivis-konstruktivistinen oppiskäsitys ei tue itsenäistä, luovaa ja kriittistä ajattelua vaan se jää tehokkuuden ja kiireen jalkoihin (Anttila, 2000, s. 22).

Anttilan (2008) mukaan kriittinen pedagogiikka perustuu todellisuuden tiedostavaan tarkasteluun, siinä toimimiseen ja sen muuttamiseen. Oppilas nähdään aktiivisena subjektina, joka osallistuu yhteiskuntaan ja vaikuttaa siihen tietoisella toiminnallaan (Anttila, 2008, s. 41). Hänen mukaansa kriittinen taidekasvatus vaatii kokonaisvaltaista ymmärrystä oppimisesta ja kehollisuuden ensisijaisuudesta oppimisprosessissa. Hänen mukaansa kehotietoisuuden ja sosiaalisen tietoisuuden yhteys tarkoittaa oman kehollisen olemassaolon huomioimista ja sitä kautta dialogisen suhteen muodostamista toisiin ja ympäröivään maailmaan. Anttilan mukaan muiden kokemusmaailmaan suuntautuminen edellyttää vahvaa, jäsentynyttä kokemusta omasta minuudesta ja kehotietoisuudesta osana tätä kokemusta. Hänen mukaansa kehollisuus, yhteisöllisyys ja dialogi sekä itsereflektio ovat toisinnäkemiseen kannustavan taidekasvatuksen piirteitä, jotka mahdollistavat pääsyn laajempien, itsestä kohti muita avautuvien yhteiskunnallisten teemojen käsittelyä (Anttila, 2008, s. 45).

Anttila (2008) ei väitä taiteen olevan ainoa kokemuksellisuuden lähde, eikä myöskään kaiken taiteen tekemisen tukevan merkitysten jäsentymistä. Hänen mukaansa taide tai taidekasvatus eivät ole irrallaan dualistisesta perinteestä tai autoritäärisestä pedagogiikasta, joten kasvattajan oma kriittinen tietoisuus on

tärkeää. Anttilan mukaan taide voi koskettaa syvällisesti ja avata ihmisen näkemään toisin. Hän jatkaa, että se voi tavoittaa syviä inhimillisiä kysymyksiä, joita järki ei tavoita tai voi selittää. Taiteella on voima liikuttaa ja muuttaa ihmisiä ja yhteisöjä sekä palauttaa valistuksen maailmasta kadottaneen taian (Anttila, 2008, s. 44). Lisäksi taide lisää kuvittelukykyä ja aktivoi ihmisen uskomaan, että maailmaa voi muuttaa ja että se muuttuu (Anttila, 2008, 45).

Anttilan (2008) mukaan omaehtoinen taiteellinen toiminta rakentaa merkityksiä ja merkityssuhteita eli opettaa maailmasta, muista ja itsestä sekä mahdollistaa tietoiseksi subjektiksi ja aktiiviseksi toimijaksi tulemisen ja maailman muuttamiseen osallistumisen luovalla tavalla (Anttila 2008, s. 43–44). Anttilan mukaan taide ei ole kuitenkaan aina viaton dualistiseen perinteeseen ja autoritäärisyyteen nähden, vaan taiteen tekemisen tavalla on merkitystä (Anttila, 2008, s. 34).

Anttilan (2008) mukaan dualistinen ajattelutapa perustuu erotteluun ja analysointiin sekä syy–seuraussuhteiden etsimiseen, ja sen tavoitteena on luonnon ja ihmisen ennustaminen, hallinta ja kontrolli. Tällainen lähestymistapa ei huomioi yksilön yksilöllistä kokemuksellisuutta, paikallisuutta tai ainutkertaisuutta, vaan keskittyy mitattavuuteen (Anttila, 2008, s. 39). Hänen mukaansa holistiseen käsitykseen perustuva ihmistutkimus näkee ainutkertaiset kokemukset ja sanattoman kokemusmaailman kiinnostavana, mikä perustuu näkemykseen ajattelun, aistimusten ja tunteiden kietoutumisesta toisiinsa sekä taiteen ja taidon merkittävydestä maailman jäsentämisen ja ymmärtämisen tapoina. Keskinäiset suhteet yksilöiden, ympäröivän maailman ja yhteisön välillä nähdään kompleksisina, vastavuoroisina ja jatkuvasti muuttuvina (Anttila, 2008, s. 40).

Vuorikosken ja Kiilakosen (2005) mukaan kriittinen pedagogiikka tarjoaa koulutuksen ongelmiin dialogista opetusta, jossa keskeistä on yksisuuntaisen ja autoritäärisen opetustavan sijaan dialoginen ja vastavuoroinen kohtaaminen (Vuorikoski & Kiilakoski, 2005, s. 309). Valta-asetelmien tarkastelu on välttämätöntä, koska se mahdollistaa dialogisuuden käymisen (Vuorikoski & Kiilakoski, 2005, s. 310). Vuorikosken ja Kiilakosen mukaan kriittisen pedagogiikan näkökulmasta on myös oleellista havaita, kenen näkökulmasta asiat esitetään, mistä vaietaan ja mitä kerrotaan. Dialogissa on merkityksellistä erilaisten todellisuuden hahmotustapojen esiintulo, mitä tottelevaisuuteen pyrkivä koulutus voi estää (Vuorikoski & Kiilakoski, 2005, s. 310).

Vuorikosken ja Kiilakosen (2015) mukaan dialogin edellytys on, että ihmiset kykenevät näkemään toisensa arvokkaina ja luovutaan minä-se-tyyppisistä suhteista, joissa toinen nähdään ennakkokuvitelmiensä valossa. Koulutuksessa vallitsee molemminpuolisen kunnioituksen ilmapiiri (Vuorikoski & Kiilakoski, 2005, s. 317). Dialogisessa opetuksessa oppilasta ja opettajaa ei kuitenkaan lähtökohtaisesti hahmoteta tasavertaisessa suhteessa, ja esimerkkinä arvostelu voidaan nähdä vallankäyttönä (Vuorikoski & Kiilakoski, 2005, s. 329).

Pietilä (1923) tulkitsee Buberin dialogisuuden filosofiaa käsittäen ihmisen kommunikaation olevan kaksitahoista. Minä-sinä-yhteys edustaa ihmisten välistä autenttista dialogista kohtaamista (Pietilä, 1923, s. 15–16). Pietilän mukaan minä-se -suhde edustaa luontoon kuuluvaa, kategorisoivaa ja esineellistävää kohtaamisen tapaa. Hän esittää, että ihmisen tulisi tunnistaa luontoonsa kuuluva esineellistämistäipumus ja siten kontrolloida omaa taipumustaan. Ihminen voi valita, vallitseeko hänessä esineellistävä vai dialogisesti kohtaava puoli (Pietilä, 1923, s. 16).

Vuorikosken ja Kiilakosken (2015) mukaan turvallisen ilmapiirin muodostamista korostetaan erityisesti feministisessä pedagogiikassa, jossa opetukseen kuuluu omien tunteiden jakaminen. Dialogiin tulee voida osallistua omien kokemusten ja maailman hahmottamisen tapojen puitteissa (Vuorikoski & Kiilakoski, 2005, s. 330). Kiilakosken mukaan dialogiajattelu lupaa inhimillisyyttä, vapautusta sortavista käytänteistä ja jokaisen ainutkertaisuuden huomaamista.

Dialogiajattelun voi nähdä utopistisena mallina, mutta kirjoittajat uskovat, että siitä huolimatta sellaisia tarvitaan. Se voi tuoda inhimillisyyttä ja kohtaamista itsekkyyden ja kuluttajuuden kulttuurin tilalle (Vuorikoski & Kiilakoski, 2005, s. 332).

Kehollisuus

Anttila (2008) tunnistaa länsimaisessa epistemologiassa tapahtuneen kehollisen käänteen (Anttila, 2008, s. 23). Anttilan mukaan fenomenologia pyrkii voimallisesti eroon kartesiolaisen dualismin seurauksista ihmisyydelle. Hän jatkaa, että kehon ja mielen binäärinen jakaminen on ollut haitallista niin länsimaisen pedagogiikan kehitykselle kuin ontologiselle ja epistemologiselle tutkimukselle (Anttila, 2008, s. 28).

Foster ym. (2022) perustavat ajattelunsa fenomenologiaan ja Merleau-Pontyn kehofenomenologiaan (Foster ym., 2022, s. 123). Merleau-Pontyn (2012) mukaan koemme ja ymmärrämme maailman kehollamme, eikä se ole vain passiivinen havaintojen vastaanottaja (Merleau-Ponty, 2012, s. 168). Merleau-Ponty esittelee kehon skeeman käsitteen (Merleau-Ponty, 2012, s. 101), jolla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että kehossa käsi tietää tervehtiä (Merleau-Ponty, 2012, s. 224) Hän tuo esiin esireflektiivisen käsitteen, jolla tarkoitetaan sitä, että suuri osa kokemuksestamme tapahtuu kehon reaktioina ympäristöön ennen

tietoista ajattelua (Merleau-Ponty, 2012, s.227–228). Kehon kautta olemme avoimia ja suuntaudumme suhteessa maailmaan (Merleau-Ponty, 2012, s. 159–160).

Fosterin (2016) mukaan ihmisten ekologis-eettistä tietoisuutta tukeva kasvatus tarvitsee diskurssianalyttisen otteen rinnalle ekofenomenologiaa (Foster, 2016, s. 166). Eräs keskeinen ekofenomenologinen ajattelija on Abram (1996), jonka mukaan ihmiset ovat viritetty olemaan suhteissa, ja koko ihmisen historian ajan olemme neuvotelleet suhdettaan ympäristöömme. Abram jakaa Merleau-Pontyn näkemyksen kehon ensisijaisuudesta maailmassa olemisessa (Abram, 1996, s 45). Abraminkin jatkaa fenomenologisesta perspektiivistä eteen päin, esittäen ajattelunsa lähtökohdaksi ihmisenä olemisen kytkemisen suhteeseen ei-inhimilliseen (Abram, 1996, s. 9). Abraminkin mielestä olemme unohtaneet yhteytemme ekologiseen yhteisöömme, ja hän esittää fenomenologisen suhteemme maailmaan olevan täysin riippuvainen ekologisesta yhteisöstä (Abram, 1996, s. 11).

Anttilan (2008) mukaan kartesiolainen dualismi on juurtunut syvälle länsimaiseen ajatteluun, mutta sen perusteet ovat järkkyneet viime vuosikymmeninä (Anttila, 2008, s.19). Hänen mukaansa empiirinen tutkimus ja filosofia ovat kumonnet vanhan käsityksen kehon ja mielen dualismista ja tämän seurauksena on syntynyt näkemys tietoisuuden ei-kielellisestä ja kehollisesta perustasta. Anttilan mukaan se kytkeytyy kasvatustieteiden ydinkysymyksiin oppimisesta, tiedosta ja sen tiedon saamisesta (Anttila, 2008, s. 20). Rauhalan (2009) holistisen ihmiskäsityksen mukaan, ihmiseksi tullaan aina suhteessa maailmaan. Siihen liittyy erottamattomasti niin sanottu maailmansisäisyys, jolloin ihmisellä on vastuu toisesta, joka on aina osa

kehkeytyvää ihmistä itseään (Rauhala, 2009, s. 172). Rauhala hahmottaa kehon kaiken kokemuksen instrumentiksi (Rauhala, 2009, s. 219).

Anttilan (2008) mukaan neurotieteen kehitys on muokannut tietoisuuden ja oppimisen näkökulmaa radikaalisti. Hänen mukaansa kehon, hermoston ja aivojen vuorovaikutus nähdään huomattavasti monimuotoisempana kuin ennen. Anttila jatkaa, että kehollisuuden ajatellaan olevan ajattelun ja käsitteiden perusta. Se mitä ajattelemme ja opimme, on sidoksissa siihen mitä voimme kokea ja kokemuksemme taas on kehomme suuntaamaa ja rajoittamaa (Anttila, 2000, s. 30).

Klemolan (2005) mukaan kokemuksellisen etiikan harjoittaminen edellyttää kokonaisvaltaista kehotietoisuutta. Hänen mukaansa se on hyvinvoinnin ja itsetietoisuuden perusta, mutta myös sosiaalisen tietoisuuden, yhteisöllisyyden ja etiikan kulmakivi. Klemolan mukaan kehotietoisuudelle on olennaista herkkyys omassa kehossa tapahtuvia muutoksia kohtaan, jolloin yksilö kykenee myös ymmärtämään ja lukemaan muiden tunteita (Klemola, 2005, s. 244–255). Vastakkaista tapaa olla maailmassa Adorno (1966) kuvaa esineellistyneeksi tietoisuudeksi, jossa yksilö, joka ei kykene sallimaan omia tunteitaan, ei salli niitä myöskään muille. Adornon mukaan tämä johtaa kovuuteen (Adorno, 1966, s. 238). Anttilan mukaan (2008) kehotietoisuuden harjoittaminen luo ihmiselle mahdollisuuden ymmärtää ja tulkita kokemuksia, joiden merkitys jää muuten hämäräksi tai arkielämässä sivuutetuksi (Anttila, 2008, s. 30). Anttilan mukaan ajattelu ja oppiminen perustuvat kehotietoisuudelle, ja tarvittaessa sitä voi myös harjoittaa (Anttila 2008, s. 31).

Anttilan (2008) mukaan käsitteellinen ajattelu perustuu kokemuksiin ja aistimuksiin. Taiteellisen toiminnan mahdollisuus jäsentää esireflektiivistä

toimintaa edistää näitä kokemuksia (Anttila, 2000, s. 43). Anttilan mukaan omaehtoinen taiteellinen työskentely toimii merkitysten ja uusien merkityssuhteiden muodostamisen välineenä, jonka kautta yksilö voi syventää ymmärrystään itsestään, muista ja ympäröivästä maailmasta. Samalla se lisää tietoisuutta ja vahvistaa toimijuutta osallistua luovalla tavalla maailman muuttamiseen (Anttila, 2008, s. 43–44).

Anttilan (2008) mukaan kehollisilla, esikielellisillä prosesseilla on taidepedagogiikassa suuri merkitys (Anttila 2008, s. 23). Ymmärtäminen lähtee liikkeelle aina esiyymmärtämisestä, millä tarkoitetaan ihmiseen itseensä sisältyvän jäsenyyksen antamaa tulkintaa (Anttila, 2008, s. 27). Anttila perustaa ajatteluaan situationaaliseen oppimiskäsitykseen (Anttila, 2008, s. 26). Lehtovaaran (1996) mukaan keho toimii ihmisen olemassaolon keskeisenä perustana, ja siksi kehollisilla kokemuksilla on merkittävä rooli oppimisessa (Lehtovaara, 1996, s. 94–95). Situationaalinen oppimiskäsitys pyrkii perinteisestä ympäristön ja yksilön välisestä dualismista kohti sen ylittävää dialogia (Lehtovaara, 1996, s. 98–99).

Tutkimusasetelma

Tutkimustavoite

Tutkielman tavoite on tarkastella kuvallisia keinoja ekososiaalisessa taidekasvatuksessa. Tutkimustehtävänä oli tunnistaa ja tehdä näkyväksi millaista erityistä tietoa taiteellinen prosessi tuottaa ja miten se voi tukea kasvatuksellista muutosta kohti ekologisesti kestävästä maailmasuhdesta. Tarkastelen erityisesti sitä, kuinka taiteellinen prosessi voi lisätä kokemuksellisesti ymmärrystä ihmisen ja muun luonnon välisestä suhteesta sekä vahvistaa yhteyden ja osallisuuden tunnetta enemmän-kuin-inhimilliseen todellisuuteen.

Tutkielman tavoite oli lähtökohtaisesti avoin sen lähtiessä liikkeelle omasta intuitiivisesta valokuvausprosessista. Tunnistin teemojeni yhtäläisyyksiä ekososiaalisen ajattelun kanssa, joten tutkielma eteni aktiivisempaan suuntaan pohtimaan taiteen mahdollisuuksia ekososiaalisessa ajattelussa.

Taidekasvatuksella on ekososiaalisessa ajattelussa erityinen asema, joten halusin tutkia, kuinka taiteellinen prosessi voi tukea, syventää ja käsitteellistää ekososiaalisen kasvatuksen tavoitteita. Toisaalta halusin tutkia ja kehittää omaa taiteellista prosessiani ymmärtämisen välineenä.

Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä on fenomenologis-hermeneuttinen taideperustainen tutkimus. Tutkijapositioni on taiteilija-tutkija. Tutkielmani taiteellinen tieto on hiljaista, sanallistamatonta ja kokemuksellista. Taideperustaisen tutkimuksen pyrkiessä ymmärrettävyyteen, tuo taiteellinen osio tutkielmaani käsinkosketeltavan elementin. Taiteellinen osio auttaa lähestymään tutkielman

aihetta monitasoisesti, kokemuksellista ja intuitiivista tietoa hyödyntäen.

Tutkimusaineistoni on kaksiosainen, sisältäen taiteellisen prosessin sekä Lapin yliopistossa esitetyn valokuvanäyttelyn. Taidetyöskentelyn kokemuksellisuus antaa tutkielmalle sen fenomenologisen perustan, kun taas taiteellisen prosessin ja teoriaosuuden välinen jatkuva vuoropuhelu rakentaa tutkielman hermeneuttisen, ymmärrykseen pyrkivän ulottuvuuden.

Leavyn (2020) mukaan taideperustaiset menetelmät ovat joukko metodologisia työkaluja, joita käytetään kaikissa tutkimuksen eri vaiheissa. Leavyn mukaan ne mahdollistavat tutkimusaiheen lähestymisen holistisesti, sitouttavasti ja teoriaa ja käytäntöä yhdistäen (Leavy, 2020, s. 4). Leavyn (2020) mukaan taideperustaisessa tutkimuksessa taide voi toimia aineistona tai representoida sitä. Hänen mukaansa tutkijat voivat käyttää visuaalista materiaalia silloin, kun perinteiset menetelmät eivät tavoita aihetta (Leavy, 2020, s. 242).

Barone ja Eisner (2011) määrittelevät taideperustaisen tutkimuksen taiteellisten metodien hyödyntämiseksi merkitysten löytämiseksi (Barone & Eisner, 2011, s.7). Taideperustaisessa tutkimuksessa on oleellisempaa kysyä uusia kysymyksiä kuin löytää varmoja vastauksia (Barone & Eisner, 2011, s. 19). Barone ja Eisner uskovat, että voimme tulkita maailmaa erilaisten taiteen representaatioiden kautta, ja jokaisella taiteenlajilla oma erityislaatuisuutensa, jonka taiteilija hallitsee (Barone & Eisner, 2011, s. 164–166). Taiteen avulla on mahdollista tavoittaa sellaista tietoa maailmasta, jota mittaamalla ei voida saada (Barone & Eisner, 2011, s. 167). Kirjoittajat korostavat, että subjektiivisen kokemuksen yleistäminen kuuluu taideperustaiseen tutkimukseen ja on perinteisten tutkimuksen rinnalle kaivattu lisä (Barone & Eisner, 2011, s. 170).

Leavy (2020) esittää taideperustaiselle tutkimukselle kriteereitä, jotka täytyy ottaa huomioon punnitessa tutkimuksen eettisyyttä, erityisesti kun tutkimusta tehdään yhteisöllisesti tai esitetään muille. Kriteereitä ovat ajankohtainen aiheenvalinta, tutkimukseen osallistuvien ja tutustuvien vahingoittamattomuus, sensitiivisyys, todenmukaisuus ja oman position reflektointi (Leavy, 2020, s. 276–280). Leavyn mukaan tutkimuksessa tulee kiinnittää huomiota tutkimuksen metodologian kohtaamiseen tutkimuskysymysten kanssa, tutkimuksen läpinäkyvyyteen, hyödyllisyyteen, luotettavuuteen, taiteellisen prosessin sanallistettavuuteen ja datan uudelleenläpikäymiseen (Leavy, 2020, s. 281–287).

Kallio (2010) korostaa, että taideperustainen tutkimus ei tarkoita vain taiteellisen tuotoksen liittämistä tutkimukseen, vaan taiteella on tärkeä rooli uudenlaisen tiedon muodostamisessa. Hänen mukaansa tämän tutkimusmuodon perustana on moninainen käsitys ihmisestä sekä ymmärrys siitä, että taiteen eri menetelmien ja strategioiden kautta voi syntyä tutkimuksellista tietoa. Taideperustaisen tutkimuksen ei tarvitse keskittyä taiteen ilmiöiden tutkimiseen, vaan se muodostaa tietoa ympäröivästä maailmasta ja sen ilmiöistä (Kallio, 2010, s. 15).

Kallion (2010) mukaan taideperustaisessa tutkimuksessa on oleellista käsitteellistä taiteellista prosessia, koska vastaanottajan ei voida olettaa ymmärtävän taidekasvattaja-taiteilijan intentioita ilman kielellistä avaamista. Kallion mukaan tutkimuksen kontekstissa pelkkä kuvan argumentaation potentiaali ei riitä. Taiteen moniaistinen ja kokemuksellinen tieto on usein koettu haastavaksi lähestyä ja on siksi jäänyt syrjään perinteiseen tutkimukseen verrattuna (Kallio, 2010, s. 17). Kallion kuitenkin näkee taiteen erityispiirteitä

sen pääsyn kysymyksiin, joihin muilla metodeilla ei voida päästä (Kallio, 2010, s. 17).

Kallion (2010) mukaan taideperustainen tutkimus muistuttaa taiteellista tutkimusta (Kallio, 2010, s. 17). Hänen mukaansa kyseiset menetelmät herättävät tiedemaailmassa epäilyjä, mutta taiteeseen liittyvä hallitsemattomuus ja yllättävyys ovat johdatelleet esimerkiksi luonnontiedettä merkityksellisen tiedon äärelle. Kallio painottaa, että sattuman sietäminen, tunnistaminen ja paljastaminen ovat voimavaroja, osa luovaa työtä ja luomassa uutta tietoa. Taiteellisen työn intuitiiviset valinnat hyödyntävät hiljaista tietoa, joka ei ole niin mystistä kuin ajatellaan (Kallio, 2010, s. 17).

Laineen (2018) mukaan fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa edellyttää tutkijalta pohdintaa ihmiskäsityksestään sekä kokemuksellisen tiedon luonteesta. Menetelmän ytimessä ovat kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteet. Tutkimuksessa korostuvat kysymykset, jotka liittyvät tutkijan omien ennako-oletusten tiedostamiseen ja syrjään asettamiseen, ymmärtämiseen sekä tulkintaan (Laine, 2018, s. 29).

Laineen (2018) mukaan hermeneutiikalla tarkoitetaan yleisesti teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta (Laine, 2018, s. 33). Alasen (2014) mukaan ymmärtävän metodologian ytimessä on käsitys, että tulkitsemme tilanteita oman ymmärryksemme kautta, siihen jäsentäen, ei vain erillisinä tosiasioina. Ymmärrys tapahtuu entiseen ymmärrystapaan liittäen, mutta myös sitä muokaten (Alanen, 2014, s. 39).

Myös Alanen (2014) painottaa, että ymmärtämiseen pyrkivän henkilön täytyy olla tietoinen omasta tavastaan jäsentää maailmaa, ettei ymmärrä

tarkastelukohdettaan väärin. Yksittäinen on ymmärrettävissä vain sitä käsittävän yleisen kautta ja päinvastoin (Alanen, 2014, s. 40). Hänen mukaansa havainto nähdään teoriasidonnaisena niin kuin sana kielisidonnaisena ja havainnossa nähty liittyy aikaisempaan ymmärtämäämme tietoon. Meillä on hallussamme näkökulma, jonka osaksi havainto jäsentyy ja jonka kautta havainto nähdään (Alanen, 2014, s. 43).

Laineen (2018) mukaan fenomenologiassa ihmisyksilöt käsitetään sekä rakentuvaksi suhteessa maailmaan, että itse tuon maailman rakentajiksi. Hänen mukaansa tarkastelukulma, jossa astutaan ulos yksilön minäperspektiivistä, on jälkiajattelun seurausta ja jälkikäteen muodostettuja ajatuksellisia rakennelmia. Fenomenologiassa tutkitaan ilmenevää, ja jokaisen ihmisen ilmenevä rakentuu hänen elämänhistoriansa kautta (Laine, 2018, s. 30).

Laineen (2018) mukaan fenomenologinen merkitysteoria perustuu käsitykseen ihmisen yhteisöllisyydestä, mikä tarkoittaa, että kasvamme emmekä synny merkityksiin, joilla käsitteellistämme todellisuutta (Laine, 2018, s. 31). Hänen mukaansa fenomenologia korostaa yksilön kokemusta, mutta se ei tarkoita yhteiskunnallisen ja yhteisöllisen näkökulman väheksymistä. Laineen mukaan fenomenologia ymmärtää kokemusten samankaltaisuuden, mutta toisaalta erillisyyden. Perinteinen tieteellinen ajattelu painottaa yleistettävyyttä, mutta fenomenologinen tutkimus keskittyy yksilöllisten merkitysten ja kokemusten ymmärtämiseen (Laine, 2018, s. 32).

Laineen (2018) mukaan fenomenologis-hermeneuttinen tutkimuksen rakenne koostuu kahdeksasta osasta:

1. tutkijan oman esiymmärryksen kriittinen reflektio, joka jatkuu koko tutkimuksen ajan
 2. aineiston hankkiminen
 3. aineiston lukeminen ja kokonaisuuden ymmärtäminen
 4. kuvaus aineistosta esiin nousseista tutkimuskysymyksen näkökulmasta olennaisista nousseista teemoista ja niiden kuvaaminen omin sanoin
 5. aineiston merkitysten analyysi kokonaisuuksiksi ja niiden kuvaaminen akateemisesti
 6. synteesi, eli kokonaisuuden luominen merkityskokonaisuuksista
 7. tulosten analysointi suhteessa tutkimuskirjallisuuteen ja itsearviointi ja
 8. uuden tiedon käytännön arviointi ja kehittämisideat
- (Laine, 2018, s. 49).

Tutkimusprosessi

Tutkielma koostuu kahdesta kokonaisuudesta, teoriaosuudesta sekä taiteellisesta osiosta. Teoriaosuudessa käsittelem posthumanismia, ekososiaalista teoriaa ja kriittistä pedagogiikkaa. Työskentelyprosessi voidaan jakaa kahteen vaiheeseen. Ensimmäinen osa perustuu valokuvaamiseen, ympäristössä liikkumiseen ja sen havainnointiin. Toisessa osassa valokuvat alkavat muuttaa ja löytää uusia merkityksiä.

Taiteellinen osio koostuu vuonna 2019–2023 otetuista valokuvista, joiden keskeisiä teemoja ovat luonnon ja ihmisen välinen suhde sekä oma

luontosuhteeni. Kuvallinen työskentelyni on ollut intuitiivista ja kuljeskeluun perustuvaa ja ympäristössä heränneet havainnot ovat ohjanneet kuvaamista. Ekososiaalisen teorian valossa taiteellinen prosessi voidaan tulkita vuorovaikutukseksi muun luonnon kanssa.

Tarkastelen luontosuhdettani erityisesti kuulumisen ja yhteyden kokemusten kautta, joita käsitteellistän asubjektiiivisen kokemuksen käsitteen avulla. Asubjektiiivisessä kokemuksessa subjektin ja objektin välinen raja hämärtyy. Vastaavia kokemuksia on kuvattu monissa hengellisissä ja filosofisissa perinteissä eri tavoin, mutta myös arkisessa elämässä voi tunnistaa hetkiä, jolloin rajat itsen ja toisten välillä hälvenevät. Osallisuus, kuuluminen ja sisäinen rauha kuvaavat näitä kokemuksia.

Taiteellisessa osiossa reflektoin omaa työskentelyprosessiani ja pyrin löytämään vastauksia tutkimustavoitteisiin ja -tehtäviin oman taiteellisen työskentelyn kautta. Kuvallinen ilmaisu toimii sekä tutkimuksellisena välineenä että henkilökohtaisena tapana jäsentää ja syventää luontosuhdettani. Taiteellinen työskentely hahmottuu keinona rakentaa yhteyttä maailmaan ja välineenä uusien havaintojen ja merkitysten muodostumiselle.

Kuva 2, 2020

Taiteellinen prosessi: Taiteen kautta yhteyden äärellä

Taiteellinen prosessi jakaantuu kolmeen ulottuvuuteen: valokuvaamisen prosessiin, valmiisiin valokuviin ja valokuvien jakamiseen sekä sosiaalisessa mediassa että näyttelyssä. Valokuvaamisen prosessi lähti käyntiin intuitiivisesti ja alkuun hyvinkin tiedostamattomalla tasolla, vaikka kiihtyvä uutisointi ilmastokriisistä sekä Lapin yliopiston arktinen sijainti ja ympäristötaidekasvatuksen painotus ovat varmasti toimineet ajureina ajatusprosessissani.

Produktioni aikaisimmat kuvat ovat otettu vuonna 2019, ja osa kuvista on taas rinnasteisessa prosessia teoriaan tutustumisen kanssa vuoteen 2023 saakka. Taiteellisessa prosessissa ovat läsnä luonnossa ja kaupunkiympäristössä kuljeskeleminen, sattuma, havainnointi ja symbolit. Valokuvien kokonaisuus syntyi suurilta osin intuitiivisesti ja muutama valikoitui mukaan vasten teemojen tarkastelua. Tutkielmani valossa valokuvaus hahmottuu ensisijaisesti tapana olla maailmassa ja reagoida siihen.

Valokuvaus on kietoutunut osaksi elämäni samalla lailla kuin buddhalainen meditaatioharjoitus ja näitä on vaikea erottaa toisistaan. Meditaatioharjoitus on muokannut kokemisen tapani, minkä kautta kokemukseni muusta luonnosta ja ympäristöstä voisi kuvata panteistiseksi. Vaikka meditaatio ja buddhalainen filosofia ovatkin läsnä tavassani tarkastella maailmaa, keskityn tässä tutkimuksessa taiteelliseen prosessiin. Varrio (2020) kuvaakin valokuvaamista kuin itsestään tapahtuvana läsnäoloharjoituksena (Varrio, 2020, s. 103). Itse koen, että valokuvaaminen ei välttämättä itsessään toimi meditatiivisena harjoituksena, mutta uskon, että mikä tahansa taiteen tekeminen auttaa siivittämään kohti läsnäolon ja virtaavuuden tiloja. Varrio (2020) huomauttaa,

että valokuvauksen suhde läsnäoloon on kahtalainen: valokuvat syntyvät hetkessä, mutta kuvien käsittely jälkikäteen tuo prosessiin reflektiivisen elementin (Varrio, 2020, s. 104).

Valokuvaaminen toimii tutkielman näkökulmasta maailmassa olemisen tapana ja vuorovaikutuksena enemmän-kuin-inhimillisen kanssa. Merleau-Pontyn (2012) kehofenomenologian näkökulmasta valokuvaaminen on tällöin kehollinen tapa olla läsnä ja yhteydessä. Kamera toimii havaintokyvyn, ajattelun ja olemisen jatkeena, joka rekisteröi maailmaa ilman selkeää päämäärää. Satunnaiset valokuvat voivat tuoda esiin subjektiivista, esireflektiivistä tietoa. Lisäksi tämä oleminen voi olla jo itseisarvoista sellaisenaan.

Siguoardottir (2020) esittelee tutkimuksessaan termin poeettinen tarinankerronta (*poetic storytelling*). Siguoardottir käyttää poeettisen valokuvauksen termiä kuvaamaan lyyristä tapaa valokuvata, joka on sekä objektiivinen että subjektiivinen. Sen sijaan, että ulkoisesta maailmasta kerrottaisiin tarinaa sellaisena kuin valokuvaaja haluaa sen esittää, huomio on kommunikaatiossa sekä maailman että katsojan kanssa. Valokuva nähdään mediumina, jonka avulla voidaan reflektoida sitä, kuinka koemme ja ymmärrämme maailmaa tai sitä, kuinka olemme maailmassa (Siguoardottir, 2020, s.1).

Myös Foster (2016) on käyttänyt runollista ajattelua analysoidessaan aineistoa, jossa käsiteltiin oppijoiden kehollista suhdetta maailmaan ja omaa kehollista kokemusta (Foster, 2016, s.168). Fosterin mukaan moniaistinen kehollinen ja liikeperustainen tekeminen sekä runous toimivat ekofilosofiana (Foster, 2016, s. 166). Fosterin mukaansa runous puhuttelee ihmisiä henkilökohtaisella tasolla

herättäen tunteita ja mahdollistaen kognitiivista ja rationaalista ymmärrystä syvemmän tiedon saavuttamiseksi maailmasta (Foster, 2016, s. 166–171).

Omaan praktiikkaani on vaikuttanut buddhalainen maailmankatsomus, jossa huomasi olevan yhteyksiä ekososiaalisen sivistyksen teorian tavassa hahmottaa maailmaa. Klemolan (2005) mukaan aasialaisissa viisaustraditioissa kehon ja mielen yhteys koetaan olemisen lähtökohdaksi. Jo tuhansia vuosia kehon harjoittaminen on käsitetty myös ajattelun harjoittamiseksi (Klemola, 2005, s. 275). Myös ekososiaalinen ajattelu perustuu keholliseen maailmasuhteeseen. Fosterin ym. (2022) mukaan ekososiaalinen taidekasvatus lähtee oletuksesta, että ihmisen osallistuminen enemmän kuin ihmisen maailman tapahtuu kokonaisvaltaisen kehollisuuden kautta (Foster ym., 2022, s. 123).

Koen, että buddhalaisessa filosofiassa ja siihen oleellisesti ja tärkeimpänä harjoituksena liittyvässä meditaatiossa on yhteyksiä taiteen tekemiseen. Ne molemmat avaavat väyliä nähdä maailmaa eri tavalla, luoden yhteyden kokemuksesta, osallisuudesta ja kuulumista. Buddhalaiseen traditioon kuuluu vahvasti eettisen toiminnan näkökulma, mutta näkisin taiteen olevan ruumiillisemmin kiinni maailmassa: Taiteen tekemisestä syntyy jälki niin maailmaan kuin itseäni. Meditaatiossa virittäydään kehollisesti läsnä olevaksi omille kehotuntemukselle tai ympäristölle, samoin kuin taiteen tekeminen vaatii keskittymistä ja havainnoinnin virittäytymistä itsen ja ympäristöön. Taiteen tekemisen voi käsittää olevan eräänlaista meditaatiota.

Taiteellinen työ tapahtui suhteessa muihin ihmisiin, sillä olen julkaissut omia valokuviani sosiaalisessa mediassa sekä esitin valokuvat Lapin yliopiston Galleria Kellarissa 5.–21.11.2024. Minulle valokuvien jakaminen on tärkeää, koska silloin voin jakaa omaa kokemusmaailmaani ja kokea sitä kautta yhteyttä

muihin ihmisiin. Lisäksi valokuvien jakamisessa on läsnä vaikuttamisen elementti ja toive siitä, että katsoja löytää itselleen valokuvista uusia merkitysisältöjä. Suonpää (2020) on tutkinut luontokuvia kestävyysajattelun katalyyttinä. Suonpään mukaan taiteellisesti latautuneen kerronnan ja uudelleentulkintojen avulla ihminen muodostaa luontokuvista mielikuvitustaan hyödyntäen merkityksiä, jolloin luonto voi puhua omaa kieltään mahdollistaen moniulotteisen luontosuhteen syntymisen (Suonpää, 2020, s. 92).

Siguardottirin (2020) mukaan valokuvatessa valokuvaaja on samaan aikaan tietoinen omasta kehollisuudestaan ja hänen kehollisuutensa on osa valokuvaa ja samaan aikaan hän tekee katsojasta aktiivisen osallistujan projektissa. Huomio ei ole objektiivisessä perspektiivissä vaan moniselitteisyydessä (Siguardottir, 2020, s.2). Hän kuvaa tietämistä kehollisena ilmiönä, jossa tieto tulee tietoisuuteen kehon läpi, ja siksi kaikki tieto on kehollista tietoa (Siguardottir, 2020, s.6).

Olen jäsentänyt valokuvaprosessissa syntyneet valokuvat kolmeen teemaan, joita tarkastelen erityisesti posthumanistisen teorian valossa. Nämä kategoriat eivät ole toisensa poissulkevia, vaan lomittuvat ja kietoutuvat yhteen. Teemat ovat: yhteen kietoutunut toimijuus, enemmän-kuin-inhimillinen vuorovaikutus ja kanssalaistuminen.

Ensimmäisessä yhteen kietoutunutta toimijuutta käsittelevässä osiossa tarkastelen, kuinka toimijuus ei hahmotu yksilöllisenä tai erillisenä, vaan muotoutuu suhteessa sekä inhimillisiin että ei-inhimillisiin toimijoihin. Posthumanistisessa teoriassa toimijuus ymmärretään ihmiskeskeisyyden sijaan jatkuvasti muotoutuvana ja vastavuoroisena. Toisessa osiossa keskityn enemmän-kuin-inhimilliseen vuorovaikutukseen ja sen vaikutukseen empatian

kehän laajenemisessa. Kolmannessa osiossa käsittelem kanssalaistumisen mahdollisuuksia maailmasuhteen uudelleenneuvottelussa. Tämän jaottelun jälkeen siirryn tarkastelemaan näitä ilmiöitä ekososiaalisen kasvatuksen kontekstissa, pohtien miten valokuvien synnyttämät kokemukset ja merkitykset voivat avata tilaa kasvatukselliselle muutokselle, jossa korostuvat yhteys, empatia ja kestävä yhteiselämä enemmän-kuin-inhimillisen maailman kanssa.

Kuva 3, 2021

Yhteen kietoutunut toimijuus

Valokuvaaminen voi toimia välineenä kuvattavan arvon tunnustamiselle, jolloin valokuva ei ainoastaan representoi kohdettaan, vaan vahvistaa sen toimijuutta. Taiteellisessa prosessissa pyrin haastamaan luontokuvauksen konventionaalisia käytäntöjä, joissa luonto esitetään usein hallittuna tai esteettisenä kohteena. Jättäydyn pois maisemavalokuvauksen totutuista esitystavoista ja pyrin rikkomaan ihmisen ja muun luonnon välistä hierarkkista asetelmaa, mikä liittyy posthumanistiseen ja ekofenomenologiseen ajatteluun (Barad, 2003; Abram, 1996), jolloin muuta luontoa ei nähdä taustana tai resurssina, vaan aktiivisena toimijana. Zylienska (2015) nostaa esiin mikrosubliimin käsitteen, jolla hän kuvaa maisemavalokuvauksen traditiota haastavia Topia daedala -sarjan valokuvia, joilla hän kommentoi atroposeenin vaikutuksia maailmaan (Zylienska, 2015, s. 134).

Zylienska (2015) on käsitellyt ei-inhimillistä valokuvausta (*nonhuman photography*), johon hän laskee kuuluvaksi perinteisesti posthumanistiseksi käsitetyt ei-inhimillisten toimijoiden tuottamat kuvat, mutta määrittäen myös kaiken muu valokuvauksen jossain määrin ei-inhimilliseksi. Zylienskan Topia daedala -sarjan valokuvat yhdistävät inhimillistä ja ei-inhimillistä luovuutta Zylienskan ottaessa valokuvat ikkunalasin kanssa (Zylienska, 2015, s. 134).

Posthumanistisessa ajattelussa ja tiedonmuodostuksessa (Barad, 2003; Ulmer, 2014; Haraway, 1997) pyritään tunnistamaan verkostomainen, monitoimijainen vuorovaikutus. Käsitän tutkielmani taiteellisessa prosessissa tapahtuneen kuvaajan, kameran ja kuvattavan tapahtuman intra-aktiona (Barad, 2003), jossa toimijat eivät ole erillisiä vaan vaikuttavat ja muodostuvat yhdessä.

Kokemuksellisesti ajatus yhteisestä, jaetussa hetkessä syntyvästä toimijuudesta

herättää minussa syvää rakkautta ja empatiaa niin muuta luontoa kuin ihmisiä kohtaan. Koen, että posthumanistinen rajoja häivyttävä lähestymistapa vähentää individualistisen kilpailun tarvetta ja synnyttää kokemuksen yhdessä toimimisesta. Tällainen katsomisen tapa asettaa katsovan subjektin suhteeseen toislajisten kanssa ja mahdollistaa uudelleenajattelun siitä, keiden kanssa maailmaa jaamme.

Myös Zylienskan (2015) mukaan valokuvauksen voi hahmottaa valokuvaajan, kameran ja kulttuuristen diskurssien yhteen kietoutumisena (Zylienska, 2015, s. 149). Valokuvauksessa ihminen antaa yhä enemmissä määrin valtaa kameralle, nykykameroiden kyetessä säätelemään kameran valotusta ja jopa rajausta (Zylienska, 2015, s. 142). Zylienska kritisoi valokuvauksen saamaa kritiikkiä, missä valokuvaus nähdään kuolleen sen vähäisen materiaalisuuden, sosiaalisen median banaaliuden ja kuvien määrän takia. Hän korostaa, että nimenomaan keskittymällä valokuvauksen ei-inhimillisyyteen, voimme löytää valokuvauksesta merkitystä (Zylienska, 2015, s. 140).

Leewadowski ja Moravec (2021) käsittelevät esseessään inhimillisen, ei-inhimillisen ja teknologian toimijuutta, ja korostavat kuvittelun merkitystä kapitalistisen eristävien ja objektisoivien normien vaihtoehtojen hahmottamisessa (Leewadowski & Moravec, 2021, s. 125). Esimerkiksi Mel Boschnerin teos *Actual Size (Hand)* vuodelta 1968, käyttää kirjaimellisesti ihmiskeskeistä mittausjärjestelmää, miehen kättä, kritisoiden klassisen humanismin mittatikuksi asettamaa ihmisen kehoa (Leewadowski & Moravec, 2021, s. 130). Leewadowski ja Moravec näkevät valokuvalla yhä potentiaalia yhteiskunnallisen vaikuttamisen välineenä (Leewadowski & Moravec, 2021, s. 131).

Kuvien tulkinnassa luonnon hahmottaminen toimijana nousi esiin, vaikka se ei ollut täysin tietoisesti läsnä kuvia ottaessa. Tämä osoittaa, miten kuvat voivat paljastaa piileviä merkityksiä ja suhteita. Jatkaen posthumanistisen ja ekofenomenologisen ajattelun (Barad, 2003; Abram, 1996) kehyksessä, luonto ei tällöin toimi pelkkänä taustaelementtinä, vaan se osallistuu kuvan merkityksien rakentumiseen ja vuorovaikutukseen.

Taiteellisessa prosessia lähestyin ei-inhimillisiä olentoja kuvattavan olemista kunnioittaen puuttumatta sen ilmenemiseen tässä maailmassa. Kuva 3 on ainoa tutkielman kuvista, jonka olen tietoisesti sommitellut ympäristöäni muuttamalla. Tilanne syntyi, kun siirsin avokadontaimea pois siivouksen tieltä ja huomasin sen asettuvan inhimillisesti pöydän ääreen. Tilanne avasi mahdollisuuden leikitellä mielikuvilla kasvista vertaisena olentona, joka jakaa tilan ja hetken kanssani.

Haraway (2007) käyttää kumppanuuslajin käsitettä, jolla hän tarkoittaa sitä, kuinka ei-inhimillinen ja inhimillinen kohtaaminen tässä hetkessä sitoo meidät monilajisiin kytköksiin. Posthumanistinen ajattelu (Barad, 2007; Haraway, 2008) tarkastelee ei-inhimillistä luontoa objektin sijaan suhteessa olevana. Kuva toimii humoristisena ja leikkisänä eleenä ei-inhimillisen tunnustamiselle. Siguoardottir (2020) kuvaa valokuvaa mediumina, joka venyttää todellisuuden ja fiktion välisiä rajoja sekä objektiivisen todellisuuden ja taiteilijan subjektiivisen maailman välejä (Siguoardottir, 2020, s.19). Valokuvaus mahdollistaa siis todellisuuden toisinnäkemisen ja toisinkokemisen yhdessä ei-inhimillisen kanssa.

Kuva 4, 2022

Kuva 5, 2022

Enemmän-kuin-inhimillistä vuorovaikutusta

Prosessi on ollut minulle suhteeseen asettumista muun luonnon kanssa ja tehnyt näkyväksi, miten valokuvaaminen voi olla myös kohtaamista. Kuljeskelu inhimillisen ja ei-inhimillisen ympäristön rajapinnoilla on ollut aistimellista, kehollista ja affektiivista olemista. Posthumanistisen ajattelun (Barad, 2007; Haraway, 2016) valossa valokuvaaminen voidaan ymmärtää vuorovaikutuksellisenä prosessina, jossa kuvaaja on enemmän kuin yksipuolinen dokumentoija. Abram (1997) mukaan tutustuessamme keholliseen kokemukseen ja palatessamme siihen takaisin, alamme nähdä maailman eri tavalla. Ei-inhimillinen maailma hahmottuu meille tällöin elävämpänä (Abram, 1997, s. 63).

Taiteellinen prosessi toimii välineenä mielikuvituksen laajentamiselle herättäen kysymyksen: Minkälaista on olla tuo toinen? Taideprosessissa valokuvaus voi parhaimmillaan laajentaa empatian ulottuvuuksia muihin ihmisiin ja aina muuhun luontoon saakka. Valokuvissani olen keskittynyt paikkoihin, joissa ihminen on sopeutunut luonnon tahtoon tai pyrkii symbolisesti tukemaan ja kantamaan luontoa. Toisaalta kuvat voivat myös herättää kriittistä pohdintaa luonnon alisteisesta asemasta ja ihmisen hallinnan pyrkimyksistä. Fiske (2003) näkemys siitä, että mikä tahansa pyrkimys kuunnella ja oppia toisesta voi toimia vallan tasaajana. Fiske mukaan representaation vastakohtana toimii kuunteleminen, joka avaa tilan toisen äänen vastaanottamiselle ja kohtaamiselle (Fiske, 2003, s. 134).

Siguoardottir (2020) tunnistaa valokuvataiteessa maailmanlaajuisen ilmiön, jossa korostuu tarve muodostaa luonnon kanssa suhdetta, joka vahvistaa yhteyttä sekä itseen että ympäristöön (Siguoardottir, 2020, s. 4). Hänen mukaansa

relationaalisessa valokuvametodissa valokuvattava on projektin osallistuja, eikä pelkkä objekti. Valokuva syntyy yhteistyössä kuvattavan, kuvaajan ja katsojan kanssa (Siguoardottir, 2020, s. 9). Metodissa pyritään tutkimaan valokuvaajan ja valokuvattavan välissä ilmeneviä mahdollisuuksia (Siguoardottir, 2020, s. 6). Valokuvani toimivat reflektiopintana myös niiden katsojille. Oman äitini reaktio valokuviini oli kutakuinkin empatiantäyteinen: "Voii, siellä ne nyt on toistensa kanssa."

Posthumanistisesta näkökulmasta empatia ei ole vain yksisuuntainen inhimillinen tunne, vaan suhteessa syntyvää herkistymistä ja yhteen kietoutumista (Barad, 2003). Nojaan erityisesti Baradin (2003) intra-aktion käsitteeseen, ja Harawayn (2008) ajatukseen monilajisesta yhteiselosta. Baradin (2003) intra-aktio ilmenee valokuvissa toimijuuden jakautumisena, ihmiskeskeisyydestä irrottautumisena ja rajapinnoilla liikkumisena. Empatian voidaan ajatella syntyvän tunnistaessamme yhteytemme toiseen erillisyyden sijasta. Valokuvissa tämä ilmenee rakennetun ympäristön ja muun luonnon, yhteys- ja rajapinnoilla liikkumisena. Suhteiden luomisen ei-inhimilliseen voi käsittää myös sukulaisuuden luomiseksi (Haraway, 2016), jolla tarkoitetaan yhteiseen vastuuseen astumista ja keskinäisriippuvuutemme tunnistamista, laatuja, joita tarvitaan ekokriisien ratkaisemiseen. Tutkielman viitekehyksessä valokuvauksen prosessin ja kuljeskelun voi nähdä kärsivälliseksi mukana kulkemiseksi ei-inhimillisen kanssa.

Ekososiaalisessa ajattelussa suhtautuminen etiikkaan tapahtuu empatian kautta (Keto & Foster, 2021; Keto ym. 2022). Värin (2018) mukaan ruumiillinen myötätunto toimii eettisyyden perustana tunnustaessaan toisen rajallisuuden, haavoittuvaisuuden ja kumppanuuden (Värri, 2018, s. 121). Hänen mukaansa aistimellisuus, kehollisuus ja tunteminen edesauttavat asettumaan

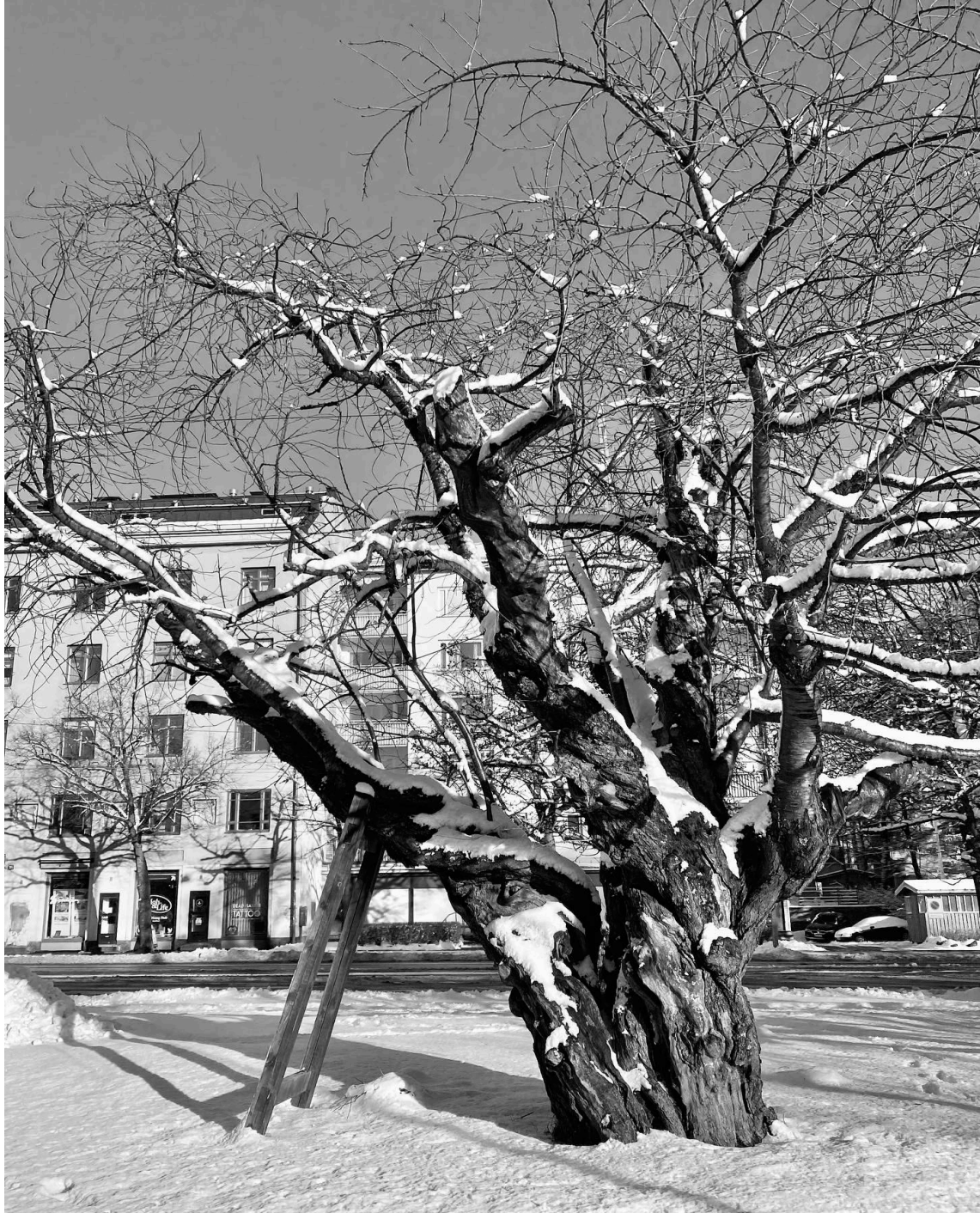
vastavuoroiseen keholliseen tietoisuuteen omasta haavoittuvaisuudestamme, jonka siten näemme myös muissa (Värri, 2018, s. 121–122). Valokuvauksen eettisyyttä voidaan tarkastella sen kautta, suhtautuuko valokuvaaja toiseen objektina vai dialogisena toisena. Pohdinta valokuvauksen etiikasta herättää kysymyksen siitä, voiko ei-inhimillistä luontoa kuten puita, kuvata ilman alistamista. Voiko puulta kysyä, miten se haluaa tulla kuvatuksi tai ylipäättään, haluuako se tulla kuvatuksi?

Aaltola (2017) korostaa mielen ja ruumiin yhteyttä sekä kehojen kykyä lukea toisiaan ruumiillisessa empatiassa (Aaltola, 2017, s. 77). Ruumiillinen empatia rakentuu juuri kehon ja mielen liitokseen (Aaltola, 2017, s. 78). Aaltolan mukaan ruumiillinen empatia eroaa muista empatian muodoista (kognitiivinen, affektiivinen ja reflektiivinen) sillä, että se ei pyri pelkkään mielen käyttöön, eikä se nojaa järkeilyyn, havaintoon tai mielikuvitukseen. Ruumiillinen empatia on affektiivista empatiaa laaja-alaisempaa, ja lähestyy toista kokonaisuutena, jolloin vuorovaikutuksessa eivät ole yksittäiset tunteet, vaan yksilöt niiden taustalla (Aaltola, 2017, s. 79).

Anttilan (2008) mukaan kyky tuntea myötätuntoa ja toisen kärsimyksen tunnistaminen on oikeudenmukaisen yhteiskunnan kivijalka (Anttila, 2008, s. 32). Klemolan (2005) mukaan länsimainen etiikka on irrottautunut kokemuksellisesta etiikasta, jota idän viisausperinteet ovat harjoittaneet. Hänen mukaansa elämä, jossa omalla toiminnalla pyritään elävien olentojen kärsimyksen vähentämiseen, edellyttää kokonaisvaltaisen tietoisuuden harjoittamista, ja se ilmenee jokapäiväisissä kohtaamisissa toisten kanssa (2005, s. 244–245).

Kuva 6, 2023

Kuva 7, 2023

Valokuvissa ovat läsnä mielikuvitus ja toisenlaiset todellisuudet, kun muun luonnon läsnäolo ottaa tilaa inhimilliseltä todellisuudelta. Anttilan (2008) mukaan taide kykenee tavoittamaan inhimillisiä kysymyksiä, joita järjen keinoin on mahdoton täysin ymmärtää tai selittää, ja se voi tuoda kokemukseen maagisia ulottuvuuksia. Kuvittelukyky puolestaan lisää toivoa maailman muuttumisen mahdollisuudesta (Anttila, 2008, s. 44). Valokuvauksen potentiaali toisinnäkemisen ja uudenlaisen ajattelun metodina on keskeinen. Taiteellinen prosessi avaa havainnoimaan maailmaa avoimesti, mikä mahdollistaa uudenlaisten merkityssuhteiden rakentamisen.

Valokuvateokseni rakentuvat useille merkityksellisyyden tasoille. Vaikka valokuvaamisen prosessin keskiössä olivat ihmisen ja muun luonnon välinen suhde sekä luontosuhteen tarkastelu, prosessissa nousivat esiin myös henkilökohtaiset kokemukseni ja tunteeni. Osa teoksista voidaan tulkita eräänlaisina omakuvina, jotka peilaavat sisäistä maailmaani ja toimivat väylinä itsereflektiolle. Henkilökohtaiset tunteet, kokemukset ja suhteet vaikuttavat siihen, kuinka valokuvaa lähestyy ja millaisia merkityksiä sille rakentuu. Kuten Varrio (2020) tuo esiin, valokuvan nonverbaalinen luonne mahdollistaa sen käyttämisen henkilökohtaisen itsetutkiskelun välineenä (Varrio, 2020, s. 104). Omassa työskentelyssäni tämä ilmeni prosessina, jossa ajatukset ja tunteet punoutuivat yhteen monikerroksiseksi kudokseksi muodostaen jatkuvan edestakaisen liikkeenä itsen, muun luonnon ja affektiivisen kokemuksen välillä. Näiden tunteiden ja elämäkokemusten prosessoiminen mahdollisti empatian kehäni laajenemisen.

Kuva 8, 2020

Kuva 9, 2020

Kanssalaistumista ekologisessa yhteisössä

Valokuvatessa itsen ja muun luonnon välinen raja hämärtyy ja siten prosessi toimi minulle maailmaan astumisena. Inhimillisen ja ei-inhimillisen todellisuuden rajojen hämärtyminen on keskeinen osa posthumanistista ajattelua (Haraway, 1987; Miah, 2009). Modernissa länsimaisessa kulttuurissa modernin subjektin voi nähdä vieraantuneen muusta luonnosta ja muista ihmistä niiden välineellistämisen myötä. Minulle muun luonnon parissa oleminen tuottaa kuulumisen kokemusta ja käsitän sen tämän tutkielman kontekstissa asubjektiiiviseksi kokemuksesi (Pulkki, 2021), tilaksi, joka tapahtuu subjektin ja objektin välissä. Esimerkiksi puistot voivat toimia paikkoina, joissa pääsee asettumaan tähän jaettuun tilaan. Haraway (1987) kyborgiajattelun näkökulmasta viheralueet rakennetussa ympäristössä voivat toimia luonnon ja kaupungin dualismin ylittävänä paikkoina, joissa ei-inhimillinen ja inhimillinen voivat kohdata.

Fosterin ym. (2022) mukaan myös ekososiaalisessa näkökulmassa todellisuus käsitetään subjektien ja objektien olemusten sijaan toisiinsa kietoutuneissa suhteissa (Foster ym., 2022, s. 123). Huhmarniemen (2021) mukaan yhteisöllisyyden voi kokea laajenevaksi ihmisen ja muun luonnon välisissä kohtaamisissa, jotka ovat sensitiivisiä, empaattisia ja moniaistisia. Kehollisuus, visuaalisuus ja monikielisyys vuorovaikutuksessa mahdollistavat siitä syntyvän yhteisöllisyyden avoimuuden ja inklusiivisuuden (Huhmarniemi, 2021 s. 164).

Valokuvissa olen käsitellyt yhteen kietoutumisen teemaa kerroksellisuuden, hiljaisuuden ja liittymisen kautta, mutta myös tämän liittymisen katkeamisen kuvauksena (Kuva 13). Hiljaisuuden tila on ollut tarkkailua, läsnäoloa ja odottamista, joita kuvat 10 ja 14 edustavat. Fosterin mukaan (2016)

kokonaiseen keskinäisriippuvaiseen maailmasuhteeseen kasvaminen voi tapahtua esimerkiksi juuri hiljaisuuden kautta. Hänen mukaansa vasta hiljentyessä ihminen alkaa kuulla ja tällöin ajattelu, suunnittelu, looginen mieli ja arvomaailmat painuvat taka-alalle ja hetkellisyydelle ja välittömyydelle voi tulla tilaa (Foster, 2016, s. 171). Varrion (2020) kuvaava luontokuvausta tapana hidastaa, olla läsnä ja pysähtyä hyvinvointia lisäten. Hänen mukaansa luonnossa kuvaaminen ja oleilu ja luonnosta saatujen kokemusten reflektointi edistävät kehon ja mielen hyvinvointia (Varrion, 2020, s. 98). Varrion mukaan luontokuvaus ohjaa oman luontosuhteen ja omien luontokokemusten visualisointiin ja jakamiseen sekä luonnon moniaistiseen tarkasteluun. Hänen mukaansa luonnossa voi kokea hyväksyntää ilman suorittamista. Lisäksi kuvien jakaminen vahvistaa yhteisöllisyyden tuntemusta (Varrion, 2020, s. 100).

Koen taiteellisen prosessin lisänneen omaa kokemustani osana verkottunutta maailmaa suhteessa inhimilliseen ja ei-inhimilliseen luontoon. Vadénin ja Torvisen (2014) mukaan avautuminen olevalle ja läsnäolo ilman tavoitteellisuutta tai suorituskeskeisyyttä voi vapauttaa merkityksellisyyden kokemukselle (Vadén & Torvinen, 2014, s. 209). He kuvaavat tätä asubjektiiiviseksi kokemukseksi. Heidän mukaansa asubjektiiivista kokemusta ei voida redusoida vain kohteen ja subjektin ominaisuuksiksi, vaan se on suhteessa tapahtuvaa. Kokemusta voi olla vaikea tyhjentävästi sanoittaa tai ymmärtää, mutta kokemuksessa on ikään kuin kaikki läsnä (Vadén & Torvinen, 2014, s. 212–213). Itse kuvaisin tätä kokemusta pyhyiden kokemukseksi, tai ehkä jonkinlaisen panteistisen jumalan läsnäoloksi.

Vadén (2016) esittää asubjektiiivisen kokemisen edellytyksenä ekologisesti ja sosiaalisesti kestävästä elämänmuodosta syntyyn. Hänen mukaansa haasteena on se, että nämä prosessit vievät yleensä paljon aikaa. Hän kuitenkin esittää, että

juuri taidekasvatuksella on pääsy alueelle, joka pyristelee irti pysyvistä subjektikäsitteistä (Vadén, 2016, s. 142).

Valokuvaamisen prosessi ei ole ollut vain katsomista vaan myös olemista, eitekemistä ja tunnustelua. Valokuvaprosessi on perustunut tavoitteettomaan ja päämäärättömään kuljeskeluun ja ympäristön aistimiseen, siirtymiseen kohti minän ja toisen suhdetta. Myös Vaughan (2018) kuvaa omaa taiteen tekemisen ja kävelemisen prosessia yhteyden luomisena kehon kokemuksellisuuden, mielikuvituksen ja sen hetkisen paikan erityisyyden välille (Vaughan, 2018, s. 99). Hän kuvaa, että kävelyt toimivat hänelle tiloina, jolloin uudet ideat nousevat hänen mieleensä (Vaughan, 2018, s. 101).

Fosterin (2023) taideperustaisessa tutkimuksessa Burschoughin yhteisötilalla Englannissa tutkittiin, kuinka luovat menetelmät voivat syventää yhteyttä ei-inhimilliseen maailmaan. Fosterin mukaan tutkimuksessa käytettiin leikkisiä tietämisen tapoja, joissa sattuma, paradoksi ja konventionaalisten käsitysten kyseenalaistaminen olivat tervetulleita. Taideperustaiset menetelmät vahvistivat osallistujien yhteyden kokemusta muun luonnon kanssa (Foster, 2023, s. 86).

Fosterin (2023) mukaan erityisen aseman ei-inhimillisenä kumppanina sai yhteisötilan läheinen pajukko, jonka kanssa osallistujat tekivät erilaisia valokuvaus-, kirjoitus- ja liikeharjoituksia. Erityisesti liikeharjoitukset näyttivät muuttavan osallistujien suhdetta kasviin (Foster, 2023, s. 90). Myös tässä taiteellisessa prosessissa valokuvat nähtiin muun luonnon, kameran teknologian ja valokuvaajan tekemän yhteistyön tuloksena ja eräs osallistujista oli kuvannut kokemusta niin, että valokuvaaminen avasi hänelle toisen maailman (Foster, 2023, s. 92).

Liikkumisen luontoyhteyttä vahvistavan vaikutuksen lisäksi luonnossa kuljeskelulla voidaan nähdä olevan myös henkinen ulottuvuus. Barniaudy ja Delorme (2024) kuvaavat yhteyden kokemusta ei-inhimillisen ja inhimillisen välillä ekospirituaalisuuden käsitteellä, jolla tarkoitetaan kehollista ympäristölle ja erityisesti enemmän-kuin-inhimilliselle herkistymistä. He viittaavat monenlaiseen luonnossa tapahtuvaan toimintaan kuten tähtien katseluun, pohdiskeluun, meditointiin, tanssimiseen ja kävelemiseen, joiden avulla voimme rakentaa suhdetta sisäisen ja ulkoisen maailman välille (Barniaudy & Delorme, 2024, s. 6). Kirjoittajat kokevat erityisesti taiteen mahdollistavan ekospirituaalista kokemista (Barniaudy & Delorme, 2024, s. 7). He näkevät ekospirituaalisuudella myös voimaannuttavan ulottuvuuden ja uskovat sen potentiaalin herättää halu muutokseen ja toimintaan (Barniaudy & Delorme, 2024, s. 7–8). Heidän mukaansa kontemplatiivinen ja poeettinen suhde luontoon on poliittinen teko (Barniaudy & Delorme, 2024 s. 9).

Taiteellinen työskentely tarjosi tilan hidastaa, herkistyä ja vastaanottaa ympäristö kehollisesti, mikä mahdollisti uudelleenajattelun, jossa oma kokemus rakentui osaksi ekologista yhteisöä, vahvistaen kuulumisen ja vastuun tunnetta sekä hyvinvointia. Tätä kokemusta voidaan lähestyä asubjektiiivisuuden (Pulkki, 2021; Vadén & Torvinen, 2014), ekospirituaalisuuden (Barniaudy & Delorme, 2024) tai posthumanistisen yhteen kietoutumisen (Barad, 2019) näkökulmista. Keskeiseksi nousee tiedollisen ja kokemuksellisen ulottuvuuden yhdistyminen sekä maailmasuhteen uudelleenneuvottelu, joka tuo esiin posthumanistisen näkemyksen maailmasta suhteiden verkostona (Haraway, 1987; Foster, 2023). Taide voi näin tukea siirtymää yksilökeskeisyydestä kohti ekologista ja yhteisöllistä kanssalaistumista (Haraway, 2008).

Kuva 10, 2022

Kuva 11, 2019

Kuva 12, 2019

Kuva 13, 2022

Ekososiaalinen taidekasvatus

Heinosen (2025) mukaan kuvataideopetus on transformatiivista, sillä se kehittää oppilaiden kriittistä tietoisuutta ja luovaa toimijuutta. Hänen mukaansa taiteellinen toiminta tukee yksilöitä heidän kasvussaan sekä lisää ymmärrystä vuorovaikutussuhteista eri toimijoiden välillä. Näin kuvataidekasvatus tukee kokonaisvaltaista maailmankuvan rakentumista, luo perustaa eettis-esteettiselle ajattelulle sekä rakentaa uusia tapoja ajatella, toimia ja luoda merkityksiä (Heinonen, 2025, s. 237).

Fosterin ym. (2022a) mukaan ekososiaalinen taiteen kokemisen ja tekemisen lähtökohdaksi on ihmisen ei-arvottava kohtaaminen muun elämän, eliöstön tai luonnon ilmiöiden kanssa (Foster ym. 2022a, s. 126). Fosterin ym. mukaan ekososiaalinen kehys yhdistää eri taiteenmuotoja ja suuntautuu kestävyysmuutokseen (Foster ym., 2022a, s. 119). Ekososialisaatioteoriaan ja esteettis-eettisen taidekasvatuksen perinteeseen pohjautuen Foster ym. tunnistavat kolme ulottuvuutta, jotka tukevat ekososiaalista kestävyyttä: kehollisuus, kuvittelukyky ja huolenpito (Foster ym., 2022a, s. 118). Fosterin ym. mukaan kehollisuuteen perustuva taidekasvatus mahdollistaa ihmisyyden, olemassaolon ja tietoisuuden peruskysymysten uudelleentulkintaa. Heidän mukaansa aistillisuus, emotionaalisuus ja kognitiivinen tieto mahdollistavat yhdessä toiseuden kohtaamisen ja vaihtoehtoisten todellisuuksien kuvittelun. Huolenpito puolestaan perustuu elämän moninaisuuden tunnistamiseen ja arvostamiseen (Foster ym., 2022a, s. 123).

Ekososiaalinen taidekasvatus ei ole arvoneutraalia ja tutkielmani taiteellisella osiolla on myös aktivistinen ulottuvuus. Huhmarniemen ja Jokelan (2017) mukaan taiteilijoilla ja luontokuvaajilla on merkittävä rooli luontosuhteen välittäjinä yhteiskunnallisiin keskusteluihin. He voivat toimia sekä ympäristöaktivisteina että dialogin mahdollistajina (Huhmarniemi & Jokela,

2017, s. 77). Vadénin (2016) mukaan ympäristötaidekasvatus voi näyttäytyä teollistuneessa yhteiskunnassa jopa uhkana, eikä sen yhteiskunnallinen hyväksyttävyyttä ole itsestäänselvyys (Vadén, 2018, s. 141).

Oma taiteellinen prosessini toimii ekososiaalisena itsekasvatuksena. Kehollisuus, läsnäolo, mielikuvitus ja empatia ovat olleet siinä keskeisissä rooleissa. Intuitiivisuus korostui erityisesti siksi, että prosessi sai kehittyä kiireettömästi. Lisäksi prosessilla oli minulle affektiivista merkitystä useilla tasoilla. Näyttelyn valmistuttua koin, että keskeneräinen ajatusprosessi sai päätöksensä. Lisäksi kuvien analyysi on avannut uusia tunnetasoja, ja erityisesti kuvat 2. ja 14., jotka ovat otettu sukuni kotimaisemissa Pohjois-Karjalassa, ovat olleet minulle merkityksellisiä. Joutsenvirran & Salosen (2020) mukaan taide avaa uusia tietämisen ja vuorovaikutuksen tasoja intuitiivisuuden, kehollisen viisauden ja mielikuvituksen kautta. Taide voi auttaa luopumaan rooleista ja mahdollistaa haavoittuvana olemisen, mikä edistää luottamuksen tunteen syntymistä (Joutsenvirta & Salonen, 2020, s. 310).

Transformatiivinen oppiminen hahmottuu keskeisenä käsitteenä. Lainisen (2019) mukaan ekososiaalinen sivistyminen on prosessi, jossa sisäistetään systeeminen maailmasuhde, tulevaisuusorientaatio, ihmisten- ja eliökunnan välisyys, kohtuullisuus sekä vastuullisuus. Se voi tapahtua vain rohkealla yksilöiden arvojen reflektoinnilla jännitteisten todellisuuksien ympäristöissä (Laininen, 2019, s. 35). Huhmarniemen ja Jokelan (2025) mukaan transformatiivisessa oppimisessä tavoitellaan arvojen, asenteiden ja toiminnan muutoksia. Lisäksi kestävyysorientoituneessa kasvatuksessa korostuvat keskustelu, sosiokulttuurinen tietoisuus, eettinen ajattelu, osallisuus, vastuu ja globaalien yhteyksien tunnistaminen (Huhmarniemi & Jokela, 2025, s. 145).

Fosterin ym. (2019) mukaan taidekasvatuksella on näin ollen potentiaali edistää sellaista muutosta, jossa yhdistyvät rationaalisuus, tunne ja mielikuvitus (Foster

ym., 2019, s. 138). Fosterin (2017) mukaan juuri kuvittelukyky ja vaihtoehtoisten ajatusmallien luominen ovat taidekasvatuksen keskeisiä vahvuuksia.

Nykytaidekasvatus voi haastaa välinearvoon perustuvaa maailmankuvaa ja kutsua kohti itseisarvoista todellisuuskäsitystä (Foster, 2017, s. 35–52).

Varton (2003) mukaan taidekasvatus voidaan ymmärtää hyvyyteen ja kauneuteen ohjaamisena (Varto, 2003, s. 7–10). Se tarkoittaa aistien herkistymistä ja havaintokyvyn harjoittamista mahdollistaen uudenlaisen kohtaamisen maailman kanssa (Varto, 2003, s. 121). Varton mukaan taidekasvatuksen tehtävänä voidaan pitää taidon paikkaan ohjaamista, jolla tarkoitetaan laajasti oivallusta omasta vastuusta (Varto, 2003, s. 9). Tällöin Varton mukaan kauneus kytkeytyy etiikkaan eli hyvyyteen (Varto, 2003, s. 14). Taiteen tekemisessä ja kokemisessa ovat läsnä mysteerin, vierauden ja toiseuden hyväksyminen (Varto, 2003, s. 121).

Tutkimusprosessin kolme keskeistä löydöstä ovat: yhteen kietoutunut toimijuus, enemmän-kuin-inhimillinen vuorovaikutus ja kanssalaistuminen ekologiseen yhteisöön. Yhteen kietoutunut toimijuus havainnollistaa, kuinka taiteellinen prosessi tuo näkyväksi ihmisen ja muun luonnon välistä suhteellista, toisiaan muovaavaa vuorovaikutusta ja toimijuutta. Tämä tukee ekososiaalista ajattelua, jossa keskeistä on ihmisen ymmärtäminen osana ekosysteemiä. Enemmän-kuin-inhimillinen vuorovaikutus viittaa siihen, että taide voi avata kokemuksia, jotka ylittävät inhimillisen kokemuksen rajat. Tällainen vuorovaikutus voi rakentaa uudenlaista empatiaa muita olentoja kohtaan, mikä on keskeistä ekososiaalisessa kasvatuksessa ja etiikassa. Kanssalaistuminen ekologiseen yhteisöön kuvaa, miten taidekasvatus voi tukea lisääntyvän osallisuuden kokemuksen myötä yksilön kasvamista vastuulliseksi toimijaksi, joka tunnistaa oman paikkansa suhteessa ympäröivään maailmaan.

Ekososiaalinen ja transformatiivinen taidekasvatus tarjoavat mahdollisuuksia rakentaa yhteyttä toisiin, ympäristöön ja itseemme tavoilla, jotka ylittävät rationaalisen ymmärryksen. Taiteen kautta voimme kuvitella vaihtoehtoisia todellisuuksia, haastaa vallitsevia ajattelumalleja ja vahvistaa kokemusta vastuullisesta osallisuudesta maailmassa. Taiteellinen toiminta mahdollistaa kriittisen ja affektiivisen reflektiivisyyden, jossa yksilön kasvu kytkeytyy planetaariseen yhteyteen. Juuri tällainen kasvuprosessi on ajankohtainen vastauksena aikamme kestävyyskriiseihin, mutta ei vain tiedollisesti vaan myös eksistentiaalisesti ja eettisesti (Foster ym. 2022a; Laininen, 2019; Värrä, 2018).

Kuva 14, 2021

Pohdinta

Tässä fenomenologis-hermeneuttisessa taideperustaisessa tutkielmassa tarkastelen valokuvauksen mahdollisuuksia ekososiaalisessa ajattelussa. Tutkimustehtävänä oli selvittää, millaista erityistä tietoa taiteellinen prosessi voi tuottaa ja miten se voi tukea kasvatuksellista muutosta kohti ekologisesti kestävää maailmasuhdetta.

Tutkielman teoreettinen tausta rakentuu posthumanistisen filosofian, ekososiaalisen teorian ja kriittisen pedagogiikan varaan. Tutkielman keskeisiä käsitteitä ovat asubjektiiivinen kokemus ja kehollisuus. Tutkielma rakentuu valokuvaperustaisen taiteellisen työskentelyn ja teoreettisen tarkastelun vuoropuhelulle. Taiteellinen osio koostuu vuonna 2019–2023 ottamistani valokuvista.

Tutkimuksen kolme keskeistä löydöstä ovat toimijuuden ymmärtäminen yhteen kietoutuneena, enemmän-kuin-inhimillisen vuorovaikutuksen vaikutus empatian kehän laajenemiseen sekä monilajisen kanssalaistumisen merkityksen huomaaminen maailmasuhteen uudelleenneuvottelussa. Valokuvan rakentumisessa tarkastellaan ei-inhimillisten olentojen ja materian toimijuuden merkitystä esimerkiksi Baradin (2008) intra-aktio-käsitteen valossa. Enemmän-kuin-inhimillinen vuorovaikutus tarkastelee kokemuksia, jotka mahdollistavat laajenevan empatian kokemista muita olentoja kohtaan. Kuulumisen kokemusta lähestytään asubjektiiivisena olemisen tilana, jossa ihminen ei ole erillinen vaan osa monilajista ekologista yhteisöä. Taiteellinen työskentely voi toimia kehollisena ja kokemuksellisena prosessina, joka mahdollistaa toisinnäkemisen ja tekemisen, tukee eettisemmän maailmasuhteen rakentumista ja syventää

ekologista ymmärrystä. Lisäksi taide voi vahvistaa ekologista lukutaitoa, empatiaa ja yhteyttä enemmän-kuin-inhimilliseen maailmaan.

Tutkielma osoittaa, että valokuvaus voi toimia ekososiaalisen taidekasvatuksen välineenä eettisen herkkyyden, ekologisen lukutaidon, ruumiillisen empatian ja kehollisen yhteyden vahvistamisessa. Taiteellinen prosessi ei ole pelkkää esteettistä ilmaisua, vaan myös tiedollinen ja kasvatuksellinen tapahtuma, jossa muun luonnon toimijuus ja ihmisen osallisuus voivat tulla näkyviksi. Tutkielma tuo näin esiin taiteen merkityksen ekososiaalisen kasvatuksen välineenä sekä uusien maailmasuhteiden kuvittelun ja rakentamisen mahdollistajana.

Valokuvaprosessi osoittaa taidekokemuksen kehollisen ja affektiivisen luonteen sekä sen kyvyn laajentaa ymmärrystä minuudesta ja maailmasta, mikä luo tilaa oman aseman kriittiselle reflektiolle suhteessa toisiin. Tämä mahdollistaa vastuulliseen maailmasuhteeseen astumisen ja näin taidekasvatus voi toimia siltana kohti ekologisesti ja sosiaalisesti oikeudenmukaisempaa tulevaisuutta.

Taiteellinen prosessi ja tutkielman teko ovat syventäneet sekä omaa taiteellista prosessiani sekä ymmärrystäni monilajisen ekologisen yhteisön jäsenyydestä. Koen, että taiteellisessa prosessissa nousi oleelliseksi oma orientoituminen suhteessa ekologiseen ajatteluun ja jos tuloksia haluaa toistettavaksi oppijoiden kanssa, jää pohdittavaksi, kuinka tämä avoimuuden ja uteliaisuuden orientaatio voidaan saavuttaa esimerkiksi luokkahuoneessa, jossa ei välttämättä vallitse turvallinen ilmapiiri vaan esimerkiksi kilpailun tila. Posthumanistinen suuntautuminen kuitenkin mahdollistaa potentiaalisesti uudenlaisia oivalluksia, jotka voivat siivittää kohti ekososiaalista sivistyneisyyttä. Elimelliseksi tässä prosessissa koen läsnäolevuuden, kiireettömyyden ja avoimuuden, jotka mahdollistavat viritäytymisen empaattiseen kohtaamisen tilaan.

Posthumanistinen filosofia ja taiteellinen prosessi ovat syventäneet ajatteluni horisontteja. Prosessin myötä koin luontosuhteeni syvenevän ja se mahdollisti myös uusien merkityssisältöjen syntymisen valokuvien kautta. Koin prosessin havahduttaneen ajatteluani esimerkiksi suhteessa ihmislajin älykkyyteen ja kuljettaneen ajatustani eteenpäin kohti aistimellisemmän tiedonmuodostuksen arvostusta ja sen kokemista tasa-arvoisena niin ihmisillä kuin muunlajisilla eläimillä. Teknologinen kehitys ja erityisesti tekoäly ovat osoittaneet, että looginen päättely ei ole vain ihmisen etuoikeus. Vastaavasti muun luonnon kuten metsien tai eläinlajien kyky sopeutua, ennakoida ja toimia omissa ympäristöissään voidaan ymmärtää älykkyyden muotoina, jotka eivät nojaa ihmismäiseen tietoisuuteen, mikä tukee posthumanistista näkemystä ihmisen asemasta osana laajempaa, monilajista toimijoista koostuvaa verkostoa.

Tällaisen ajattelun omaksuminen on ollut paitsi kognitiivinen myös affektiivinen prosessi, johon on liittynyt vallasta luopumisen kokemus. Tietoisuus inhimillisen kapasiteetin rajallisuudesta synnytti aluksi turvattomuuden tunnetta, mutta vahvisti samalla ymmärrystä siitä, ettei ihmisen erityisasema ole luonnollinen vaan kulttuurisesti tuotettu. Uskon, että ihmiskeskeisyydestä poisoppiminen tarkoittaa ja vaatii vastaavia havahtumisen kokemuksia niin älyllisellä, affektiivisella kuin kehollisellakin tasolla ja että taidekasvatuksella on avaimet juuri tällaisen kokemusten edistämiseen.

Kriittinen pedagogiikka toimii tutkielman kasvatuksellisen ajattelun perustana. Se antaa viitekehyksen hegemonisia käsityksiä haastavalle ja uusiutumista tavoittelevalle ekososiaaliselle kasvatukselle. Sekä kriittinen pedagogiikka että ekososiaalinen kasvatus pyrkivät kohti oikeudenmukaisempaa ja kestävämpää yhteiskuntaa (Aittola & Suoranta, 2001; Keto & Foster, 2021). Taidekasvatus toimii tässä tutkimuksessa kriittisen pedagogiikan välineenä, joka auttaa tekemään näkyväksi vaihtoehtoisia tapoja olla maailmassa ja suhtautua muihin

olentoihin. Jälkikäteen huomaan, että kriittinen pedagogiikka ei ollut hedelmällisin teoreettinen tausta tutkielman aineiston analysoimiseksi, vaikka se lunastaakin paikkansa ekososiaalisen kasvatuksen perustana ja oikeuttajana. Tutkielman löydökset tukevat näkemystä taidekasvatuksesta muutosvoimana, joka edistää sekä yksilöllistä että yhteisöllistä ekologista tietoisuutta.

Tutkielmani luonne on vahvasti subjektiivinen, eikä se siten ole täysin toistettavissa. Valokuvaprosessini on ollut tiiviisti kytköksissä henkilökohtaisiin prosesseihini ihmisenä, joten sikäli se ei toistuisi jonkun muun tekemänä samalla lailla. Subjektiivinen tieto nähdään kuitenkin arvokkaana erityisesti taiteellisessa tutkimuksessa, posthumanistisessa teoriassa ja fenomenologisessa lähestymistavassa, koska se tuo esiin sellaista kokemuksellista ymmärrystä, jota objektiivinen tieto ei voi välttämättä tavoittaa. Koen kuitenkin, että yksityisessä on aina jotakin yleistä, ja uskon, että samoja teemoja käsitellessä nousisi esiin vastaavia oivalluksia.

Jatkotutkimusaiheena voisi lähteä perehtymään mihin tahansa tutkielmassani nousseista teemoista: valokuvaprosessiin intra-aktiivisena suhteena, valokuvaan affektiivisena välineenä empatian kehän laajentamisessa ei-inhimilliseen tai taidevalokuvaan suhteessa toimijuuteen muun luonnon kanssa. Olisi myös mielenkiintoista tutkia, miten ekososiaalinen ajattelu toimii luokkahuoneessa etenkin peruskoulussa. Ekososiaalisen ajattelun saama kritiikki ekofeminismin feministisen juurien unohtamisesta kannustaisi myös valta-asetelmien syvempään tutkimiseen.

Lähteet

Abram, D. (1996). *The spell of the sensuous*. Vintage.

Aaltola, E., & Wahlber, B. (2020). *Me ja muut eläimet: uusi maailmanjärjestys*. Vastapaino.

Aaltola, E. (2017). Ruumiillinen empatia. Teoksessa E. Aaltola & S. Keto (Toim.), *Empatia: Myötäelämisen tiede*. Into Kustannus.

Adorno, T. W. (1966). Kasvatus Auschwitzin jälkeen. (Suom. R. Sironen, E. Sironen & T. Uusitupa) Teoksessa J. Koivisto, M. Mäki & T. Uusitupa (Toim.), *Mitä on valistus?* (s. 227–247). Gummerus.

Aittola, T. & Suoranta, A. (2001). Henry Giroux ja Peter McLaren toivon, kritiikin ja muutoksen pedagogiikan lähettiläinä. Teoksessa H. A. Giroux & P. McLaren (Toim.), *Kriittinen pedagogiikka* (s. 7–28). Vastapaino.

Alanen P. (2014). *Hermeneuttinen kehä ja kokeellinen tutkimus*. Kustannus HD.

Anttila, E. (2008). Pintaa syvemmälle: taide, kriittinen kasvatus ja muutoksen mahdollisuus. Teoksessa M. Lanas, H. Niinistö & J. Suoranta (Toim.), *Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä 2* (s. 19–50). Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitos. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7544-3>

Barad, K. (2019). Posthumanistinen performatiivisuus: Kohti ymmärrystä siitä, miten materia merkityksellistyy (Suom. A. Arlander). Teoksessa T. Nauha, A.

Arlander, H. Järvinen & P. Porkola (Toim.), *Performanssifilosofiaa: esitysten, esiintymisten ja performanssien filosofiasta performanssiajatteluun* (s. 99–132). Taideyliopiston teatterikorkeakoulu, esittävien taiteiden tutkimuskeskus. (Alkuperäisteos julkaistu 2003)

Bannon, B. E. (2011). Flesh and nature: Understanding Merleau-Ponty's relational ontology. *Research in Phenomenology*, 41 (3), 327-357.
<https://doi.org/10.1163/156916411X594431>

Barniaudy, C., & Damien Delorme. (2024). *The Case for Emancipatory Ecospirituality: What is It? And Why Should We Care?*. *The Trumpeter*, 40(1), 49–72. <https://trumpeter.athabasca.ca/index.php/trumpet/article/view/1857>

Barone, T. J., & Eisner, E. W. (2011). *Arts based research*. SAGE Publications, Incorporated.

Deleuze, G., & Guattari, F. (1987). *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia* (Käänt. B. Massumi). University of Minnesota Press. (Alkuperäinen teos *Mille Plateaux*, 1980).

Deleuze, G., & Guattari, F. (2022). *Anti-Oidipus: Kapitalismi ja skitsofrenia* (Suom. T. Kilpeläinen). Tutkijaliitto. (Alkuperäisteos julkaistu 1972)

Fiske, J. (2003). Toimi maailmanlaajuisesti, ajattele paikallisesti. Teoksessa M. Lehtonen ja O. Löytty (Toim.), *Erilaisuus* (s. 131–153). Vastapaino.

Foster, R., (2016). Hiljainen kosketus – kohti ekofilosofista kasvatusta. Teoksessa A. Suominen (Toim.), *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella – avauksia, suuntia, mahdollisuuksia* (s.165–175). Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu.

Foster, R. (2017). Nykyaidekasvatus toisintekemisenä ekososiaalisten kriisien aikakaudella. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*, 18, 35–56.

<https://doi.org/10.30675/sa.63484>

Foster, R., & Martusewicz, R. (2018.) Introduction Art as Critical, Revitalizing, and Imaginative Practice toward Sustainable Communities. Teoksessa J. Mäkelä & R. Martusewicz (Toim.), *Art, ecojustice, and education: Intersecting theories and practices* (s. 1–9). Taylor & Francis Group.

Foster, R., Salonen O. A., Keto, S. (2019). Kestävyystietoinen elämänorientaatio pedagogisena päämääränä. Teoksessa T. Autio, L. Hakala & T. Kujala (Toim.), *Siirtymisiä ja ajan merkkejä koulutuksessa: Opetussuunnitelmatutkimuksen näkökulmia* (s. 121–143). Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-008-3>

Foster, R., Salonen, A. O., & Sutela, K. (2022a). Taidekasvatuksen ekososiaalinen kehys: Kohti kestäväystietoista elämänorientaatiota. *Kasvatus*, 53(2), 118–129. <https://doi.org/10.33348/kvt.115918>

Foster, R., & Sutela, K. (2024). Taidekasvatus kriisien aikakaudella – toivon ja transformaation mahdollisuuksia. *Research in Arts and Education*, 2024(3), 1–12. <https://doi.org/10.54916/rae.148507>

Foster, R., Zin, M., Keto, S., & Pulkki, J. (2022b). Recognizing ecosocialization in childhood memories. *Educational Studies: Journal of the American Educational Studies Association*, 58(4), 560–574.

<https://doi.org/10.1080/00131946.2022.2051031>

Foster, V. (2023). *Surreal Encounters: Playing With the More-Than-Human at a Community Farm*. *Qualitative Inquiry*, 0, 1-10.

<https://doi.org/10.1177/10778004231202936>

Haraway, D. (1987) *Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and Socialist Feminism in the 1980s*. Routledge.

Haraway, D. J. (2007). *When species meet*. University of Minnesota Press.

Haraway, D. J. (2016). *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Duke University Press.

Heinonen, H. (2025). *Matkoja intensiteetteihin. Kuvataidekasvatuksen posthumanistiset tilat ja kuvien todellisuudet*. Lapin yliopisto.

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-472-0>

Huhmarniemi, M. (2016). Marjamatkoilla ja kotipalkisilla: Keskustelua Lapin ympäristökonflikteista nykyaikaisen taiteen keinoin. *Acta Universitatis Lapponiensis*, 324. Lapin yliopisto.

Huhmarniemi, M. (2021). Empatian ja yhteisön laajentaminen taidekasvatuksen ja yhteisötaiteen keinoin. *Research in Arts and Education*, 2021(3), 151–166,

<https://doi.org/10.54916/rae.119568>

Huhmarniemi, M., Hiltunen, M., & Jokela, T. (2020). Pöheikön kutsu: Taideperustaista ympäristökasvatusta pohjoisen luontokulttuurissa. Teoksessa T. Kyrönlampi, K. Mäkitalo & M. Uitto (Toim.), *Esi- ja alkuopetuksen käsikirja* (s. 199–222). PS-kustannus.

Huhmarniemi, M. & Jokela, T. (2020). Arktisen luontokuvauksen etiikka. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi & J. Paasovaara (toim.), *Luontokuvaus soveltavana taiteena* (s. 73–82). Lapin yliopisto.

Huhmarniemi, M., & Jokela, T. (2025). Kuvataidekasvatus kestävyiden vipuvoimana. *Research in Arts and Education*, 2025(1), 140–164.
<https://doi.org/10.54916/rae.145623>

Huhmarniemi, M., & Salonen, A. O. (2022). Nykyaide luontosuhteen pilarina: Art li 2020 Biennaalin teokset tulevaisuuskeskusteluna. *Futura*, 41(3), 16–28.

Juhola, K., Huhmarniemi, M., & Raatikainen, K. (2020). Artistic research on socially and environmentally engaged art – Ethics of gathering. *Ruukku - Studies in Artistic Research*, 14. <https://doi.org/10.22501/ruu.696352>

Jokela, T., & Huhmarniemi, M. (2020). Taideperustainen toimintatutkimus soveltavan taiteen kehittämisen välineenä. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi & J. Paasovaara (Toim.), *Luontokuvaus soveltavana taiteena* (s. 39–61). Lapin yliopisto.

Joutsenvirta, M., & Salonen, O. A. (2020). *Sivistys vaurautena: Radikaalisti, mutta lempeästi kohti kestävää yhteiskuntaa*. Basam books.

Kallio, M. (2010). Taideperustainen tutkimusparadigma taidekasvatuksen sosiokulttuurisia ulottuvuuksia rakentamassa: Taideperustaisen tutkimusparadigman muodostuminen. *SYNNYT / ORIGINS* (4), 15–25.
<https://journal.fi/rae/article/view/118716/70301>

Keto, S., & Foster, R. (2021). Ecosocialization – An ecological Turn in the Process of Socialization. *International Studies in Sociology of Education* 30(1–2), 34–52. <https://doi.org/10.1080/09620214.2020.1854826>

Keto, S., Foster, R., Pulkki, J., Salonen, A. O., & Värri, V.-M. (2022). Ekososiaalinen kasvatus: Viisi teesiä ratkaisuehdotuksena antroposeenin ajan haasteeseen. *Kasvatus & Aika*, 16(3), 49–69.
<https://doi.org/10.33350/ka.111741>

Klemola, T. (2005). *Taidon filosofia – filosofian taito*. Tampereen yliopistopaino.

Ladinsky, D. (2002). *Love Poems from God: Twelve Sacred Voices from the East and West*. Penguin books.

Laine, T. (2013). Miten kokemusta voidaan tutkia?: fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli (Toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 26–43). PS-kustannus.

Laininen, E. (2019). Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(5), 16–38. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/akakk/article/view/84515>

Patricia, L. (2020). *Method Meets Art: Arts-Based Research Practice*. The Guilford Press.

Lewandowski, H., & Moravec, L. (2021). Humanism after the Human: An Introduction. *Photography and Culture*, 14(2), 125–133.
<https://doi.org/10.1080/17514517.2021.1925006>

Lehtovaara, M. (1996). Situationaalinen oppiminen. Epistemologisia ja ontologisia lähtökohtia. Teoksessa J. Lehtovaara, & R. Jaatinen (Toim.), *Dialogissa osa 2. Ihmisenä ihmisyhteisössä* (s. 79–107). Tampereen yliopisto, Tampereen opettajankoulutuslaitoksen julkaisu A, nro 8.

Lummaa, K., & Rojola, L. (2014). Johdanto: Mitä posthumanismi on? Teoksessa K. Lummaa & L. Rojola (toim.), *Posthumanismi* (s. 7–19). Eetos.
<https://eetos.org/wp-content/uploads/2020/04/9789527385012-posthumanismi.pdf>

Löwy, M., & Löwy, M. (2015). *Ecosocialism: A radical alternative to capitalist catastrophe*. Haymarket Books.

McBride, B. B., C. A. Brewer, A. R. Berkowitz, & W. T. Borrie. (2013). *Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: What do we mean and how did we get here?* *Ecosphere* 4(5), 1-20. <http://dx.doi.org/10.1890/ES13-00075.1>

Merleau-Ponty, M. (2012). *Phenomenology of perception*. Taylor & Francis Group. (Alkuperäisteos julkaistu 1945)

Miah, A. (2008). A Critical History of Posthumanism. Teoksessa B. Gordijn & R. Chadwick (Toim.), *Medical Enhancements & Posthumanity*, 71–94. Routledge.

Moilanen, A., & Moilanen, P. (2023). Ekososialisaatio ja ekoindividuaatio sivistysideaalina: *Ekososiaalisen kasvatuksen teorian kritiikkiä*. *Kasvatus ja aika*, 17(3), 50–63. <https://doi.org/10.33350/ka.125835>

Paasonen, S. (2017). Affekti suhteina ja intensiteettinä. *Tieteessä tapahtuu*, 35(2). Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/tt/article/view/62067>

Paavilainen, A. (2022a). *Sosialisaatio ja varhaiskasvatus kapitaloseenin aikakaudella: Ekososiaalisen kasvatusteorian ekofeministinen kritiikki*. *Kasvatus & Aika*, 16(3), 9–24. <https://doi.org/10.33350/ka.111727>

Paavilainen, A. (2022b). Onko ekososiaalinen kasvatusteoretisointi riittävän ekofeminististä?: Vastine vastineisiin. *Kasvatus & Aika*, 16(4), 132–142. <https://doi.org/10.33350/ka.125166>

Pietilä, J. (1923). *Martin Buber - ääriviivoja*. Teoksessa J. Pietilä (Toim.), *Minä ja sinä* (s. 7–21). Werner Söderström Osakeyhtiö.

Plumwood, V. (2002). *Environmental culture: The ecological crisis of reason*. Routledge.

Pulkki, J. M. (2021a). Ajatuksia ekoindividuaation kasvatustilasta. *Sosiaalipedagogiikka*, 22, 43–62. <https://doi.org/10.30675/sa.90594>

Pulkki, J. (2021b). Ekososiaalinen hyve-etiikka. *Aikuiskasvatus*, 41(2), 102–112.
<https://doi.org/10.33336/aik.109320>

Rauhala, L. (2009). *Henkinen ihminen: Henkinen ihmisessä & ihmisen ainutlaatuisuus*. Gaudeamus.

Salminen, A. (2015). *Kokeellisuudesta: Historiallisesta avantgardesta jälkifossiiliseen elämään*. Osuuskunta Poesia. https://poesia.fi/hallinta/wp-content/uploads/2015/12/Antti-Salminen_Kokeellisuudesta_Poesia-2015.pdf

Salonen, A. (2014). Ekososiaalinen hyvinvointiparadigma – Yhteiskunnallisen ajattelun ja toiminnan uusi suunta täyttyvällä maapallolla. *Sosiaalipedagogiikka*, 15, 31–62. <https://doi.org/10.30675/sa.122634>

Salleh, A. (2014). Esipuhe. Teoksessa V. Shiva & M. Mies (Toim.), *Ecofeminism* (s. 9–12). Bloomsbury Academic & Professional.

Sigurðardóttir, S. A. (2020). Poetic Storytelling in Contemporary Photography. Relation to Nature and the Poesis of Everyday Life in Works of Selected Artist in Iceland and Other Nordic Countries. *Arts*, 9(40), 86–95.
<https://doi.org/10.3390/arts9040129>

Suonpää, J. (2020) Luontokuva uuden kestävyysajattelun katalyyttinä. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi & J. Paasovaara (Toim.), *Luontokuvaus soveltavana taiteena* (s. 86–97). Lapin yliopisto.

Taylor, C. (1995). *Autenttisuuden etiikka* (Suom. T. Soukola). Gaudeamus.
(Alkuperäisteos julkaistu 1992)

Ulmer, J. B. (2017). Posthumanism as research methodology: inquiry in the Anthropocene. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 30(9), 832–848. <https://doi.org/10.1080/09518398.2017.1336806>

Vadén, T. (2016). Modernin yksilön harhat ja ympäristötaidekasvatus. Teoksessa A. Suominen (Toim.), *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella – avauksia, suuntia, mahdollisuuksia* (s.134–142). Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu.

Vadén, T. & Torvinen, J. (2014). Musical meaning in between: Ineffability, atmosphere and asubjectivity in musical experience. *Journal of Aesthetics and Phenomenology* 1(2), 209–230.
<https://doi.org/10.2752/205393214X14083775795032>

Vaughan, K. (2018). For the love of the forest: Walking, mapping, and making textile art. Teoksessa R. Foster, J. Mäkelä & R. Martusewicz (Toim.), *Art, ecojustice, and education: Intersecting theories and practices* (s. 95–110). Taylor & Francis Group.

Varrio, I. (2020) Mielen ja luonnon kohtauspaikoilla. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi & J. Paasovaara (Toim.), *Luontokuvaus soveltavana taiteena* (s. 98–107). Lapin yliopisto.

Varto, J. (2003). *Kauneuden taito: Estetiikkaa taidekasvattajille*. Tampere University Press.

Vuorikoski, M., & Kiilakoski, T. (2005) Teoksessa T. Kiilakoski, & T. Tomperi & M. Vuorikoski (Toim.), *Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus* (s. 309–304). Vastapaino.

Värri, V-M. (2018). *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Vastapaino.

Wolfe, C. (2009). *What is posthumanism?*. University of Minnesota Press.

Ylirisku, H. (2022). Tiheikön kanssa: Yhteisen ajattelun tunnustelua. *Kasvatus & Aika*, 16(3), 163–171. <https://doi.org/10.33350/ka.111743>

Zylienska, J. (2015). *The Creative Power of Nonhuman Photography*. Aalto yliopisto.

https://research.gold.ac.uk/id/eprint/20871/1/MED_Zylienska_2015c.pdf

Liitteet

Liite 1. Näyttelytiedote

Galleria Kellari

Elisa Pölönen: Hiljaisuus puiden välissä

5.–21.11.2024

Avajaiset maanantaina 4.11.2024 klo 18–19.30

F-talo, K-kerros, Lapin yliopisto, Yliopistonkatu 8, Rovaniemi

Avoimna: ma-pe klo 8–19.30, la-su ja arkipyhinä suljettu.

Hiljaisuus puiden välissä -näyttely on tutkielma ihmisen ja muun luonnon välisyydestä sekä pyrkimyksestä kuulua.

– Olen käsitellyt ihmisen ja muun luonnon suhdetta, yhteyttä sekä kietoutuneisuutta noin viiden vuoden ajan valokuvaten. Teeman lähestymisessä on läsnä ajatus siitä, että maailmassa olemisemme on ensisijaisesti kehollista, Elisa Pölönen kertoo.

– Buddhalainen filosofia on vaikuttanut paljon näkemisen tapaan. Siinä korostuvat muun muassa kaikkien olentojen keskinäisriippuvuus, myötätunto ja eettisen toiminnan merkitys.

Näyttely on osa Pölösen pro gradu -tutkielmaa, joka tarkastelee kuvallisia keinoja ekososiaalisessa taidekasvatuksessa. Ekososiaalinen ajattelu perustuu ymmärrykseen kaikkien olioiden linkittyneisyydestä sekä modernismin oletuksien kuten kulutuskeskeisyyden, yksilökeskeisyyden ja välineellistämisen haastamiseen. Lisäksi näyttely on Pölösen valokuvauksen sivuaineen lopputyö.

Elisa Pölönen on maisterivaiheen kuvataidekasvatuksen opiskelija, jota ohjaa toivo kaiken elävän ja olevan kunnioittamisesta.

Lisätietoja: Elisa Pölönen, [epolonen\(at\)ulapland.fi](mailto:epolonen(at)ulapland.fi)